

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки і психології

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему: Народні ремесла у візуальному вихованні дошкільнят

Виконала: студентка V-го курсу,
напряму підготовки (спеціальності)
0101 Педагогічна освіта
6.010101 Дошкільна освіта
Борат Тյонде Т.

Керівник: Габода Є. Б.
Рецензент:

Берегово – 2015 p.

Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Barát Tünde
Népi kismesterségek az óvodai vizuális nevelésben

Szakdolgozat

Témavezető:
Gabóda Éva

Recenzens:

Beregszász – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП	6.
1. ДОСЛІДНИЦЬКО-ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД УГОРСЬКОГО ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА.....	7.
1.1. Види народного ремесла.....	10.
2. ТРАДИЦІЇ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА У ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНЯТ	20.
2.1. Реміснича праця у практиці в дошкільному закладі.....	21.
2.2. Можливості щодо введення ремісницьких традицій у навчально-виховну роботу.....	22.
2.3. Дошкільний заклад і традиційні народні ремесла	26.
3. ОСОБИСТИЙ ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА	32.
ВИСНОВКИ (угорською мовою)	38.
ВИСНОВКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	40.
ДОДАТКИ.....	42.
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6.
1. A MAGYAR DÍSZÍTŐMŰVÉSZET KUTATÁSTÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE.....	7.
1.1. A népi kismesterségek fajtái.....	10.
2. NÉPMŰVÉSZETI HAGYOMÁNYOK AZ ÓVODAI NEVELÉSBEN	20.
2.1. A kézművesség óvodai gyakorlata	21.
2.2. A hagyományok nevelői-oktatói munkába való átültetésének lehetőségei.....	22.
2.3. Óvodai hagyományos kismesterségek.....	26.
3. GYAKORLATI TAPASZTALATAIM HAGYOMÁNYŐRZŐ (KÉZMŰVES)	
TEVÉKENYSÉGEK KAPCSÁN	32.
ÖSSZEGZÉS.....	38.
ÖSSZEGZÉS UKRÁN NYELVEN.....	40.
MELLÉKLET	42.
SZAKIRODALOM.....	60.

BEVEZETÉS

Manapság a gyorsuló világ maga után vonja a modernitás eszméjét, melynek következtében néphagyományaink, népművészetünk fokozatosan alakul át vagy tűnik el.

A népművészet a hagyományok lapján formálódó és a közösség ízlésvilága által meghatározott tevékenység.

Illyés Gyula szavaival jellemezve: „nincs tarkább virág és változatosabb gyümölcs, mint amit a nép művészetének ágai adnak. De azok az ágak mind egy gyökérbokorból nőnek, s bármit próbálnak beléjük oltani, változatlanul a türelem, az igazság egy összetételű mert már ott a mélyben is nemzetközi ízeit és nedveit: tápanyagát kínálják.” (...)

Így a mai nemzedéknek egyik fontos kötelessége, hogy népünk, magyarságunk kultúráját, értékeit, hagyományait a jövő nemzedék számára megőrizze. Ebben a hagyományőrző és teremtő folyamatban nekünk, pedagógusoknak fontos szerepünk van.

Mivel ezt a néphagyományőrző nevelést nem elegendő csak az iskolákban elkezdni, már óvodáskorban meg kell szeretetni, ismertetni a gyerekekkel kultúrájukat, hagyományainkat. A népművészet a hagyományőrzésre, az esztétikai ízlés fejlesztésére, a nemzeti tudat kialakítására szolgál a gyermekek, fiatalok nevelésében, ami a családra és az iskolára hárul. Az óvodáskorú gyermekeket oktatni kell a népművészet bizonyos ágainak, a népdalnak, népmesének, néptáncnak, s a népszokások dramatizált jeleneteinek megismerésére.

Így az óvodás korban a nevelés egyik formája a művészeti nevelés, hogy már óvodáskorban megvalósítható legyen a hagyományok ápolása, a művészet iránti vonzalom kialakítása, és a művészeti ágak gyakorlati ismereteinek átadása.

Szakedolgozatom témájaként azért választottam ezt a területet, mert nagyon fontosnak találom a népművészet óvodai nevelésben való széleskörű alkalmazását, azon belül a népi díszítőművészet hagyományainak az átadását, a fiatalabb generációval való folyamatos megismertetését, hiszen a mai óvodások lesznek ennek a hagyománynak a továbbvivői, őrzői. A témaválasztás azért is kézenfekvő volt számomra, mert Kárpátalja, ezen belül a Bereg vidéke minden modernizáció és technikai térnyerés ellenére hű ápolója a régi értékeknek.

Munkám célja, hogy az óvodai nevelésen keresztül mutassam be a magyar népművészetet és ismertessem az alkalmazható népművészeti ágakat, előtérbe helyezve falunkban még máig élő népi kismesterségeket, hogy ez által a gyermekek megismerjék saját népük kultúráját, hagyományát.

1. A MAGYAR DÍSZÍTŐMŰVÉSZET KUTATÁSTÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

A néprajztudomány első nagy összefoglalása az 1930-as években jelent meg Bátky Zsigmond, Györffy István és Viski Károly koncepciójára alapozva. A négykötetes műből kettő a magyarság „tárgyi néprajzát”, kettő pedig „szellemi néprajzát” tárgyalta. Szemléletükben a magyarság műveltsége őstörténeti nyomainak, maradványainak a felderítése, megmentése állt előtérben. A néprajzi vizsgálat elsőrendű feladatának tartották az „ősi”, „népi”, „paraszi” elemek, életforma tárgyi és szellemi emlékeinek gyűjtését, leírását. Jóllehet látták és tudták azt is, hogy a parasztság kultúrájának összetevői között megtalálhatók a felsőbb társadalmi rétegek, így a kismesség, a városi polgárság műveltségének elemei is. Ezek tárgyalása, a sokszor romantikussá torzult nézetek, a néprajztudomány történetének elméleti és módszertani kérdéseinek vizsgálata nem feladatunk. Ezt a rendkívül fontos és tanulságos értékelést a *Magyar néprajz I.* kötete végzi el.

A néprajztudomány fentebb elősorolt klasszikusai közül Bátky Zsigmond *Útmutató néprajzi múzeumok szervezésére* c., 1906-ban megjelent munkája a kézművesség néprajzi gyűjtésére vonatkozóan is fontos iránymutatást adott. [10] Az *Útmutató* tizedik csoportját a „kismesterségek” képezik. *A magyarság néprajza* nem szentelt elég figyelmet a kézműiparnak, a céhes mesterségek világának. Az 1950–1960-as években a budapesti egyetemi néprajzi oktatásban iskolát teremtett Tálasi István, aki a hagyományos néprajzi gyűjtés, leírás és feldolgozás mellett különös hangsúlyt helyezett a történeti adatok felkutatására, a vizsgált jelenségek előzményeinek felderítésére és néprajzi értékelésére. Az 1955-ben tervezett néprajzi szintézis koncepciójában a kézművesség is helyet kapott, az első vázlatot e kötet főszerkesztője készítette el. Az időközben végzett helyzetfelmérés, a megjelent közlemények, folyamatban lévő feldolgozások azonban bővebb közlési lehetőségeket kívántak. A kézművességgel foglalkozó önálló kötet megjelenését támogatta Gunda Béla és Tálasi István, szervezését pedig Takács Lajos főszerkesztő vállalta magára Domonkos Ottó szerkesztői közreműködésével. Az MTA Néprajzi Kutató Csoportja 1986-ban az egész vállalkozást újjászervezte és véglegesítette, hogy a kézművesség a *Magyar néprajz* sorozatban önálló kötetként kerüljön a közönség elé. Ez a könyv a kézművesség néprajzi kutatásának régi és legújabb eredményeit kívánja összegezni a kötetben. Szerepük az általános társadalmi munkamegosztásban sokkal jelentősebb, mint amennyi figyelmet a kutatás ártermelő munkájukra eddig fordított [7: 341-368. o.].

A paraszti társadalmak tárgyi felszerelésében nem különülnek el a „műalkotások”, mint az újkor óta az európai felsőbb társadalmi rétegekében a képzőművészet körébe sorolt

táblaképek, szobrok, grafikai lapok. A parasztek nem vonnak határt „népművészeti” és „nem népművészeti” tárgyaik közt, és ezt a határt a népművészet fogalmával dolgozó etnográfus is csak viszonylagosan tudja kitézni. A paraszti tárgyi világokban ugyanis minden tárgynak van esztétikai funkciója is, ennek jelentősége azonban nem egyenlő a különböző tárgyféleségeknél. A közvélemény és a néprajzi kutatás is elsősorban azokat a tárgyakat sorolja a népművészet körébe, amelyeken az esztétikai funkció fontossága megnőtt a célszerű használhatóság ellenében. Ezek általában ünnepi szerepű szertartásokhoz és szokásokhoz kötött, a mindennapi használatból kivont, megkímélt és így hosszú életű, igen gyakran díszített tárgyak, vagyis a paraszti tárgyi világoknak a mások, a közösség szeme elé szánt „representációs szférája” Az utóbbi évtizedekben a kézművesség kutatása is felzárkózott a néprajztudomány egyéb területeihez [7: 341-368. o.].

A kézművesség kutatásának szervezete nem a néprajztudomány keretén belül jött létre, hanem kedvezőbb feltételekkel és szélesebb feladatvállalással a néprajz, történettudomány, technikatörténet, gazdaságtörténet, művészettörténet kutatóinak önkéntes szervezetében.

Háziiparos — olyan személy, aki termékeit maga, illetve családtagjai segítségével, külső munkaerő igénybevétele nélkül, kézi erővel állítja elő otthonában, a rendszerint saját maga által gyűjtött, vásárolt nyersanyagokból mások számára is. Tevékenysége hatósági engedélyhez kötött, de szakmai képesítés ehhez nem szükséges.

Kézműves-iparos — valamely szakképesítéshez kötött iparág művelője, aki kéziszerszámokkal, elemi erővel meghajtott gépek segítségével folytat termelőtevékenységet a fogyasztó számára. A feldolgozott anyag lehet a sajátja vagy a megrendelőé, díjazása pénzben vagy természetben történik.

Kisiparos — kéziszerszámokkal és mesterséges energiával meghajtott egyszerűbb gépekkel végez árutermelő ipari tevékenységet, többnyire magántulajdonban lévő saját műhelyében. Tevékenysége képesítéshez kötött, a nyersanyagot pénzért vásárolja és termékeit is pénzért értékesíti [1].

A természetben föllelhető növényekből a neolitikum óta készít különféle építményeket és használati tárgyakat az ember. E készítmények régebbi technikája a fonás, amely az etnológusok szerint egyik legősibb kézművességünk. A szövés – a kender- és lenrost feldolgozásától itt eltekintve – kizárólag a gyékényfeldolgozásban honosodott meg.

A Kárpát-medencében letelepült magyarságnak a fűz-, nyír- és mogyorófa vesszői, a gyékény- és sásfélék kínáltak fonható nyersanyagot. Újabban terjedt el a természetből növények – a rozsszalma, a kukoricafosztalék és a 19. század második felében honosított seprűcirok –

megmunkálása. A természetes vegetációhoz tartozó és termesztett növények házi feldolgozását elsősorban a természetföldrajzi körülmények határozták meg. Folyók partján, ahol hatalmas füzesek terültek el, vesszőfonással foglalkoztak; alföldi folyóink mentén, ahol az áradással elöntött rétségeken, mocsarakban bőven termelt gyékény, korán kifejlődött e vízínövény házi feldolgozása. Folyó- és állóvizektől távoli területeken a szalma, erdős dombvidéken emellett a megmunkálásra alkalmas fafajták hasítványainak és vesszőinek feldolgozása terjedt el. Ott, ahol a fenti adottságok mellett kevés volt a szántó föld és a legelő, a népesség a megélhetését – legalábbis részben – vessző-, gyékény- vagy szalmamunkával kényszerült biztosítani. Ezeken a településeken e munka több évszázada kinőtt a házi önellátás keretei közül.

A magyar nyelv kézművesség szava a hagyományokra épülő, kézi szerszámokkal, egyedi eljárással folytatott háziipari vagy kisipari tevékenységet jelenti. Kézművesség a kézműves mesterségek, szakmák gyűjtőneve is.

Az így létrehozott termékek vagy áruk készítőit kézművesnek nevezzük.

Régen, a hagyományos paraszti kultúrában a mestertől származó tárgy ritka volt, hiszen szinte minden eszközt maguk készítettek a környezetükből származó alapanyagokból, tehát önellátásra rendezkedtek be. A használati tárgyak és munkaeszközök előállítását a mindennapi élet része volt. A civilizációtól távol élő embernek ezermesternek kellett lennie, mindenhez kellett értenie. Egyszerre volt szerszámkészítő, építőmester, orvos, szakács, időjós, állatorvos, stb. A szükség nagyúr, nagy tanító mester. Óriási, szinte univerzális ismeretanyaggal kellett rendelkeznie az embernek. Mivel a nyersanyagokat a természetből csak bizonyos időszakokban lehet begyűjteni, ezért a tárgyak készítésének évenként ismétlődő, meghatározott rendszere alakult ki.

A kultúra fejlődése során először elkülönült a férfi és női munka. Férfimunka volt a fával való munka, házépítés, szerszámkészítés, szántóföldi munka, állattenyésztés. Női munka, a gyermeknevelés, konyhai feladatok, ház körüli teendők, ruházat előállítása, takarítás, kiskerti munkák, aprójószág gondozás.

A régi mesterségeket, népi kézművességet űző fafaragók, fazekasok, szövők, hímzők stb. nemzedékről-nemzedékre hagyományozták elődeik tudását és a népi művészetek pótolhatatlan hangulatú elemeit. A mai alkotók keze nyomán szerencsére tovább él az évszázados stílus- és formakincs. A népi kézművesség művelői arra törekednek, hogy alkotásuk mindennapi életünk természetes része legyen, ami megszépíti, hangulatossá teszi környezetünket. A hagyománytisztelet mellett természetesen mindig jelen van a változás igénye, a kézművesek és a használók új szemlélete.

Változó világunkban egyre nagyobb az igény a népi kézművesség megismerése, elsajátítása és a kézműves termékek iránt. Szinte a megye minden településén élnek egy-egy népi kismesterség alapjait nyári táborban, vagy kézműves foglalkozáson továbbadni tudó felnőttek.

A felhasznált anyag fajtáitól függően lehet talán a legegyszerűbben csoportosítani a mesterségeket, amelyek egyéb, - politikai, gazdasági, statisztikai vagy társadalmi - besorolása sokkal bonyolultabb. Pl.: népművészeti ágak, kisipar, háziipar, hobbi, engedélyezett vagy nem engedélyezett szakma, képzés nélkül gyakorolható szakma stb. készítményei [5].

1.1. A népi kismesterségek fajtái

Fazekasság

A fazekasság, vagy agyagművesség is a legősibb mesterségek közé tartozik. Feljegyzések szerint szorosan kapcsolódik a földműveléshez, mert az emberek általa találkozhattak a mesterség alapanyagával, az agyaggal. A magyar agyagműveseket először gelencséreknak, majd edényeik után fazekasoknak nevezték.

Kezdetben kézzel formázták meg tárgyaikat, később pedig a koronggal. A honfoglalás kori falvakban cserépüstöt használtak, melynek fala vékony volt, így könnyen átmelegedhetett. A 13. században már szinte mindenhol ismerték a forgó kézikorongot, kétszáz évvel később pedig álló tengelyű, lábbal hajtott korongon dolgoztak a mesterek. Ekkor már ólomházat használtak, mely díszítő és fedő anyag is volt egyben. A szép mívű tányérok és bögrék a szobafalat is díszítették. Színezőanyagként a földfestéket (más néven agyagmáz, öntőföldet) használtak, melyet égetés előtt kentek az edényekre. Az első égetést mázazás előttinek, zsengélésnek nevezik. Díszítettek még például karcolással, nyomhagyással is.

Az edényeket, egyéb használati tárgyakat kiszárítják, majd kiégetik. Az égetés mindig az adott anyagnak megfelelő hőfokon történik. A legfontosabb feltétel, hogy az égetési hőmérsékletet nagyon lassan érje el a kemence. Nem ritka, hogy ehhez 6-8 órát is várni kell. A lehülésnek is minél hosszabb időt kell hagyni, hogy a kiégetett tárgyak feszültségmentesek legyenek. A kemencébe helyezett tárgyak a kemencével együtt hűlnek a környezeti hőmérsékletre.

Néhány száz évvel ezelőtt már szinte minden háztartásban megtalálható volt a fazék, a korsó, a csupor és a tál, módosabb családok mázas cserepekből készült kemencét is raktak,

melyben vidáman ropogott a tűz. Fazekas termékek még például: kancsó (miskakancsó), tányér, butella (üvegformát utánzó cserépedény, melyben pálinkát vittek magukkal az emberek), lakodalmas fazék, gyertyamártó, kályhacsempe stb. [17].

Fafaragás

A fafaragás, vagyis a fa megmunkálása már az őseink idejében elkezdődött. A vadászó életmódnál szüksége volt olyan szerszámokra, amelyek segítenek az állat elejtésében — erre pedig egy talált fadarab önmagában ritkán volt alkalmas. Faágból, gyökérdarabból ütőbunkót, kőbaltát, később íjat, nyílvesszőt készített. A bot hozzádörzsölése egy szikladarabhoz — simítás végett — a mai forgácsolás műveletének felelt meg (csiszolás). A dárda hegyéhez pedig faragnia kellett (kézi forgácsolás). Számára a legkönnyebben alakítható szilárd anyag a fa, a csont és a szaru volt. Az ék feltalálását követően már képes volt farönköt hosszában elhasítani, akár több darabra is. A hasítékokból könnyebben készíthetett faszerkezeteket. A famegmunkáló műveletek száma egyre bővült. A bronzkori, majd vaskori szerszámok már összetettebb munkákhoz is alkalmasak voltak. A lakóközösségek egy-egy képzetlen, de ügyes kezű tagja bonyolultabb faszerkezetek létrehozásában is jeleskedhetett.

Leginkább a pásztorok fejlesztették tökélyre ezt a művészetet. Nekik az alapanyag rendelkezésre állott, és idejük is lévén egész tetszetős pásztorbotokat, ivó-evő edényeket, használati eszközöket, kulacsokat, sótartókat készítettek és díszítettek. A kezdeti rovott jeleket, majd a vonalas növényi, ember és állat ábrázolásokat lassan felváltotta a valóság-hű ábrázolásra való törekvés. Ahogyan bővült szerszámkészlete és ismeretvilága, úgy színesedett faragótechnikája, és lettek munkái nívósabbak, művészi értéket hordozók.

Persze nem csak a fát ismerték és használták, mint alapanyag. Csontokat, agancsokat, és a szarut is nagy előszeretettel díszítették. Székelyföldön a mai napig nagy hagyománya van a fa szeretetének és a fából készült használati tárgyak készítésének. Székelykapuk, kopjafák, bútorok, lámpák, gyertyatartók és még felsorolni is sok lenne, mennyi mindent faragnak. Napjainkban is az érettségiző diákok kis faragott kopjafára akasztott, hímezett tarisznyával indulnak a ballagásra.

A faragó specialisták munkássága közelebb állt a mai faművesség fogalmához. Minden gyártó művelet kézzel, úgymond kézműves technológiával folyt. A falusi művészkedők még a 20. század elején is kézi erővel és kézi szerszámokkal fűrészelték, gyalultak, fűrtak, pedig akkor már létezett korszerű faipari kézi gép és nagygép park [8: 69.o.].

Bognár

Szekerek, kocsik, szánok fa alkatrészeit készítő kisiparos. A kerékgyártó elnevezés a Kerekes családnévre vezethető vissza, melynek legrégebbi írott emléke 1360-ból való. Bár feltételezik, hogy honfoglaló eleink is használtak állatok által vontatott járműveket, ebből és a kerékhez kapcsolódó szavakból kikövetkeztethető, hogy már ekkor voltak szekérgyártók [3: 113. o.]. Szerszámai: fejszék, fűrők, vésők, fűrészek, vonószerk, eszterga, gyaluk, körzők stb. Kerékgyártó az elmúlt évtizedekig majd minden községben dolgozott. Kovácmesterrel együttműködve készítette a kocsikat és a szekereket. Az olyan kerékgyártót, aki az úri kocsikhoz és hintókhoz szükséges minden munkát (asztalos-, lakatos-, nyerges-, fényező-stb.) elvégzett műhelyében, kocsigyártónak nevezték. A magyar kocsigyártó-mesterség igen nagy múltú, a késő középkortól századokon át európai hírű volt. A bognárok szoros együttműködésben dolgoztak a kovácsokkal, hiszen a kerék, a szekér elkészítéséhez, megerősítéséhez kovácsolt alkatrészekre volt szükség.

Kovácsolás

A vaskovácsolás története háromezer évvel ezelőtt kezdődött. Ekkoriban a bronz már ismert volt, de alapanyaga, a réz és az ón kevés helyen volt megtalálható, és mivel az ón ára az ezüsttel vetekedett, ezért csak a gazdagabb réteg használhatta. Miután lassan felismerték a vas szilárdságát, ezután a szerszámokat is ebből készítették: megszületett az üllő és a kalapács.

Az ókorban és a korai középkorban az olvasztókat és kovácműhelyeket erdős völgyekbe telepítették, mivel a víz erejét még nem tudták kihasználni, és az olvasztáshoz szükséges hőt még faszénnel állították elő. Később ezeket az olvasztógödröket falazással fejlesztették, így létrejöttek a bucakemencék.

Két vagy több vas egymáshoz erősítésének legősibb módja a tűzi kovácsolás, de már az ókorban ismerték a szegecselet is. A vas forrasztását (két fémdarab összeerősítése izzítás közben fémes kötőanyaggal) már i.e. 600 körül alkalmazták. A 17. században már vízi erővel hajtott hengerműveket is telepítettek a kalapáló malmok mellé, a 18. században elterjedt gőzgép alkalmazásával pedig lehetőség nyílt jó minőségű, félkész termékek előállítására.

A magyar fémművességnek a régmúltba nyúló hagyományai vannak, erről árulkodnak a honfoglalás kori tarsolylemezeink is. Magyarországon a fémekeket elsősorban a kovácmesterek munkálták meg. Ők készítették a fém szerszámokat, lópatkókat, szekér alkatrészeket stb. A lakatosok pedig a zárat, kilincseket, lakatokat, kerítéselemeket, ablakrácsokat. A cigányság ősi foglalkozásaihoz tartozott a réz megmunkálása, így ők készítették a legszebb és legjobb minőségű kolompokat, csengőket, üstöket. Néhány

évszázada még minden településen volt kovácsműhely. Sok helyen legfőbb tevékenységük a lovak patkolása volt. Az ügyesebb kezű kovácsmesterek különböző kovácsoltvas tárgyakat is készítettek [5].

Kádár

A fafeldolgozó iparcsoport legnépesebb egyszakmás ága a kádároké. A kádár hordókat, kádakat, faedényeket készített szintén fából. Tudjuk, hogy a középkor végi borkereskedelem hordószükséglete nagy volt, hiszen a bort hordóstól adták el. A szőlő feldolgozására és a bor tárolására szolgáló edényeken kívül sokféle, dongákkal készített terméke volt a kádároknak. Így a káposztás-, uborkás-hordóktól, itatóvödröktől, a mosásnál használt szapulósajtáron át a tizedet és kilencedet „mérő” edényig, sőt a lőporos hordóig terjed a választék.

A bortermelő vidékeken minden ősszel sok hordóra volt szükség, így volt munkájuk bőven. Régen fahordókban tárolták a bort. Abban szállították a kereskedők is a messzi országokba, oda, ahol nem termett meg a szőlő. A kiürült hordókat nem hozták vissza, így a szőlősgazdák minden évben újat rendeltek a kádároktól. Azok aztán iparkodtak is egész évben, hogy őszre legyen elég hordó. A szállításhoz legalkalmasabb a gönci hordó volt. Kis mérete miatt (136,6 literes) könnyen felfért a kocsira.

A kádár télen az erdőt járta. Ekkor választotta ki a tölgyfák közül a hordónak valót. A farönköket széthasogatta, szétrepesztette dongahasábokra, aztán hagyta, hogy kiszáradjanak. Néha évekig szárította a fát. Nyár végén kezdett hozzá a hordók összeállításához. A kiszáradt dongákat faragószéken megtisztította, vájoló késsel domborúra faragta, simára gyalulta, majd tűzőn megpuhította, úgy hajlította be őket ívben az abroncsba. Legvégül befenekelte a hordót: egy különleges eszközzel, a csínvágó gyaluval árkot vágott a dongák aljába, és egy másik különös szerszámmal, a kádárvillával ide behúzta a hordó két fenekét.

Ma kevés kádár dolgozik, mert ma már csak az igazán nemes borokat tárolják fahordókban. A nagyüzemi borászatokban hatalmas fémtartályokban érnek a borok. Faedények helyett is zománc-, üveg- vagy műanyag edényeket használunk. Napjainkban terjedtek el a kis űrtartalmú, csappal ellátott, faragással díszített kishordók [3: 113. o.].

Asztalos

Az asztaloság a faművességnek, illetve az ács szakmának egyik, a kora középkorban specializálódott ága. Legfontosabb készítményei a több ezer éves kultúrákból ismert, rajzokon fennmaradt bútortípusok: zsámolyok, heverők, kerevetek, székek, trónszékek, könyvtámaszok, stb. Az első szekrényeket, azaz a ruhás ládákat még ácsok faragták és

illesztették össze vasszegek és ragasztó nélkül, de mint alább olvashatjuk később ez is az asztalosok privilégiuma lett.

A véséssel, a fűrással, illetve a kapaszerű, rövid nyelű (kő, bronz vagy vas) eszközzel történő faragás a faművesség legősibb megmunkálási módjaihoz tartoznak, a fűrész és a legrégebbi gyalualakok pedig időszámításunk előttről ismertek a Földközi-tengeri és a keleti kultúrákban. Szerszámai: a már előzőleg említetteken túl a ma ismert gyalupadot és padékeket, a fa és vasfejű kalapácsot, a szegkiemelőket és a harapófogót, a fejsze-, balta-, szekerce- és bárdtípusokat, valamint a különböző gyalu-, fűrész- és furdanestípusok mellett a jelölő, a mérő, az enyvező és szorító eszközök sokféle típusát alkalmazzák.

A kész munkát festéssel vagy egyéb módon, pl. aranyozással díszítették vagy inkább védték meg a farontó kártevőktől a festésre és aranyozásra szakosodott mesteremberek [7: 345. o.].

Bőrművesség

Az emberiség korán felismerte, hogy az élelemszerzés céljából elejtett állatok, bőre is jó szolgálatot tesz. A kő és a fa mellett a bőrt használta fel legkülönbözőbb céljaira. Az őskori ember, ha vadászni indult, állatbőrbe bújt, így remélt biztos zsákmányt, de a bőr, vagy szőrme megvédte az időjárás viszontagságaitól is. Az első takarók, ruhák, lábbelik, tároló eszközök, szerszámok, hangszerek, „sátrak” bőrből voltak kialakítva. Kezdetben az állatokról lefejtve nyersen használták, de hamar rá kellett jönni bizonyos fortélyokra, melyek a bőrt tartósítják, és puhává, hordhatóvá teszik. A korai kőkorszakból származó kőszerszámok és csonttűk alapján feltételezhető, hogy az akkori ember képes volt az elejtett állatok bőrét ruhának, lábbelinek elkészíteni.

A bőrgyártás és bőrfeldolgozás az emberiség legősibb foglalkozásainak egyike. Ie. 8000 évvel ezelőtt már kialakult a zsírcserzés technikája. A nap vagy tűz melegénél megszáritott bőroket az elejtett állat zsírjával és agyvelejével bekenték, majd a ló koponyájából, vagy fából készült törökkel puhították. Nomád népek ma is használják ezt az eljárást. Gazdag leletanyag bizonyítja, hogy a Honfoglaló magyarok a bőrművességet magas fokon művelték. Ők honosították meg Európában a „fehértímárságot”, a timsós cserzési eljárást. A magyar ruházati bőrök puhaságukról, a lábbelik vízhatlanságukról, tartósságukról európai híreik voltak. Tarsolyaik, öveik, egyéb tárgyaik remekművek.

A bőrmunka igen régi házi mesterség, hiszen az egyszerűbb darabokat nem vitték mesterhez, maguk varrták meg. Különösen a juhászok értettek nagyon a bőrről való munkához. Természetesen a bonyolultabb darabokat már a szüccsel készítették el. A szücsök büszkén vallották magukat *egész mestereknek*, hiszen a bőr megszerzése, cserzése,

kikészítése, szabása, varrása, sőt még a hímzéssel való díszítése is a feladatuk volt. Szücsök csak férfiak lehettek. A bőrművesekhez tartoztak még a *tímárok*, akik timsóval készítették ki a bőrt, a *vargák*, akik cserfával készítették ki a bőrt és a *tobakosok*, akik csereszömörccével tették feldolgozhatóvá a bőrt [19:34. o.].

Gyapjúfeldolgozás

Az első gyapjuszövetminták Kis-Ázsiából származnak az i.e. 7. évezredtől. A gyapjú őshonának Mezopotámiát tartották. A magyarságnak a juh a bolgár-török kor óta kedvelt állata. Maga a gyapjú is honfoglalás előtti, ótörök eredetű szó nyelvünkben. A Kárpát-medencében a hosszú fürtös, gyapjas rackafélék és a parlagi fajták voltak elterjedve, mígnem a juhtartás módjában mélyreható, lényeges változást hozott hazánkban a nyugati eredetű merinófélék 18. századi meghonosodása, különösen pedig a 19. század elején ezek tömeges elszaporodása.

A gyapjúmunka a textilkészítés legrégebbi ága, időben megelőzte a len- és kendermunkát, a technológiája pedig hatással volt a rosnövények feldolgozására is. A gyapjúmunkának az önállósra törekvő természetes gazdálkodás idején igen jelentős szerepe volt a parasztsaládok gazdálkodásában.

A juhtartás ezért is igen népszerű volt, ez adta az alapanyagot. Egy négyzetméter rakottas szövéséhez kb. 1 kg. gyapjúfonál kell. A megszőtt szőnyeget a végén levágják az osztóvátárról. Levágáskor meghagynak egy 15-20 cm-es darabot, amelyből később rojtot csinálnak, úgy, hogy a szálakat kettesével vagy hármassal díszesen összebogozzák. De néha külön is szőnek gyapjúból szegőrojtot és azt rávarrják a szőnyeg két végére.

A leggyakrabban előforduló minták a csíkos és a farkasfogas, az egycsillagos, többszillagos, halas, késnyeles, rákos. Napjainkban főleg natúr szürke alapon fehér csillagos és halas a divatos. A szövönők a megrendelőik igénye szerint bármit megszőnek. Néha egészen különleges megrendelésnek is eleget tesznek [8:12. o.].

Szövés

A népi szövés több ezer éves kifejezőmód, szinte egyidős az emberiséggel. A szövésben megjelenő archaikus jelek az idők folyamán alig változtak. Régen a legelterjedtebb a vászonszövés volt, melynek alapanyaga a kender és a len volt, amit az emberek maguk termesztettek, feldolgoztak és ebből szőtték a vásznat. Ismert volt a gyapjú házi feldolgozása is és ebből a gyapjú szöttes szövése. A fonalat a juh gyapjának természetes színeiben, vagy a jó festhetőségét kihasználva szárított növényekből készült festékekkel készítették. A szöttes legegyszerűbb díszítési módja a csíkok ritmikus váltakozása.

Réges-régen a kukoricaföldek szélére kendermagot vetettek. Egy szem kendermagból egy nagy bokor lett. Ősszel, amikor megért, learatták. Otthon megszáritották. Nagy lepedőre deszkát tettek, és azon kiverték belőle a magját. Másik esztendőben jó tömötten elvetették, kb. 100 m-es szántóföldbe. A nyár végén, amikor elvirágzott kitepték, kinyötték, vékony kévékbe összekötötték. A kévét megszáritották, a lomot kiverték belőle. Amikor a lomja elhullott, minden öt kévét egybe kötöttek. Így bevitték a patakra és eláztatták. Kövekkel megnyomkodták, hogy a víz ne vigye el. Egy hétig ott tartották. Amikor jól megázott, beleálltak a patakba, minden kévét addig vertek a vízbe, amíg tiszta leve lett. Utána szekérbe rakták, hazavitték. A kertek mellé felállogatva kiterítették, amíg jól kiszáradt. Majd, tövel-heggyel összeszedték, száraz helyen tárolták. Amikor jó-jó meleg lett, megint kiterítették. Az átmelegedett kévét kitilolták. Addig tilolták, amíg kihullott belőle a pozdorja, és megmaradt a szála. Minden kévéből lett egy maroknyi szál. Külön-külön mindegyiken egyet sirítettek, hogy ne bomoljon össze. Huszonöt ilyen kenderszálból, amit összekötöttek, lett egy kalangya. Így könnyen tudták rakosgatni. Amikor jó meleg lett megint kirakták a napra. Ott addig léhelték, pácolták, amíg jól kifinomították. Ebből, ami megmaradt, az lett a kenderszál, ami kijött belőle, az lett a csepű. Hóleestétől húsvétig megfonták a csepűt is, a kenderszálat is a fonókerékkel. Amit megfontak matollára tették. Amikor levették, megkötözték, hogy ne bomoljon szét. Megszapulták, gomolyába tekerték. Húsvétól pünkösdig mind csak szőtték-szőtték, ki amit akart.

A paraszti textilkészítés legbonyolultabb eszköze a szövőszék. Oszlopokból, gerendákból összeszerkesztett állvány ez, aminek egyrészt az a feladata, hogy a sok párhuzamos láncfonalat a fonalhenger és a vászonhenger között egy síkban kifeszítse, másrészt pedig az, hogy ezt merőlegesen keresztezze a vetülékfonalak síkjával.

A felvetett fonalat át kell helyezni a szövőszékre, fel kell tekerni a fonalhengerre. Ebben alapvetően fontos szerepet játszik a *csépfának*, *cépoknak* stb. nevezett két, párhuzamosan egymás mellett tartott lécszerű felvetés. A felvetés alkalmával csinált fonalkereszteződésbe helyezik bele ezeket a csépfákat, elegyengetik, elrendezik a fonalakat a kereszteződésnek megfelelően. Ez a kereszteződés és ebbe a két cséppálca behelyezése a biztosítéka annak, hogy a láncfonalakat szép rendben, azaz párhuzamosan tudják feltekerni a fonalhengerre, valamint azt, hogy a láncfonal a két henger között mindig párhuzamosan fut majd szövés közben.

A láncfonal síkjába belenyúlik a *nyüst* és a *borda*. A lábítóval emelt és süllyesztett nyüst választja szét a láncfonalat alsókra és felsőkre, ez adja tehát a *nyílást*, a két fonalsík

szögét, amibe a vetélőt s vele együtt a keresztfonalat bevezetik: majd a lengő bordával a *bélfonalat* tömören a vászonra ráverik.

A nyüstök magasságát a lábítóval szabályozzák. A lábító lenyomása pontos sorrend szerint történik. A két nyüst alkalmazásánál: 1–2–16–2–1–2 stb. [6: 152. o.].

Kukoricahaj (csuhé)

Az újvilági növények közül a kukorica (tengeri, málé, törökbúza) illeszkedett bele elsőként az európai paraszti gazdálkodásba, s nagyon hamar egyenrangúvá vált a gabonaneműekkel. A Kárpát-medencében először Erdélyben és a Dél-Dunántúlon került művelés alá. Erdélyből 1639-ből, a Dunántúlról az 1650-es évektől vannak írott forrásaink, melyben leírják, hogy a kukoricát emberi fogyasztásra és takarmányozásra egyaránt használják. A kukoricahajat (fosztás, fosztalék, csuhé) azonban másra is felhasználták. A szép fehér, puha leveleket külön válogatták, félretették, s a padláson tárolták. Feldolgozás előtt langyos vízben áztatták és keskeny csíkokra hasították, hogy jól lehessen sodorni vagy fonni. Gyerekek játékokat készítettek belőle (a csutkarozi haját csuhéból fonták); dikó, vacok, szék ülőkéjének befonására már a 19. században használták (leginkább az Alföldön). Csuhéból készült szatyor, papucs, lábtörlő készítése azonban főleg csak az I. világháború után terjedt el, leginkább szegényparasztok körében, akiknek fontos mellékjövedelmet jelentett készítésük. A csuhéfonás a leggyakoribb paraszti házimunkává vált a szalmafeldolgozás mellett, elterjedését az 1930-40 években szervezett háziipari tanfolyamai is segítették.

A csuhéfonás mestersége mai napig él. Számos kézműves élteti tovább a hagyományokat, a technikákat. A csuhébabákkal a ma már eltűnt hagyományos paraszti világot tárják elénk, elevenítik fel. A paraszti élet, a munka és a szórakozás minden fontosabb eseményét, történést bemutatja. A kukoricahaj – fosztás, fosztalék, ismertebb nevén csuhé – feldolgozása nem nagy múltú, hiszen a növény termesztése a 17. században terjedt el Magyarországon. Szokás volt a kukoricát hajasan törni, majd a háznál, társas munka keretében megfosztani (kukoricafosztás vagy tengerihántás). A csuhé lábtörlő, papucs és szatyor készítése századunkban, főleg az első világháború után terjedt el, és sok szegényparaszti családnak biztosított az önellátáson felül szerény téli kerestet.

A kukoricacsőről lefejtett leveleket csomóba kötve a padláson tárolják. Feldolgozás előtt langyos vízben áztatják és keskeny csíkokra hasítják, hogy jól lehessen pödörni, illetve fonni. A csuhészatyrot szögletes farámán kötik. A rámába vert szögekre erősítik a két tenyér között sodrott felvetőszálakat, majd az ugyanígy készülő sodralékot befonják a felvetőszálak közé. A szatyor fülét két vagy három sodrott, zsinórból fonják, mint a hajfonatot. Kedvelték a mintás és a színezett fonatú csuhészatyrokat.

A lábtörlőt szintén szegekkel kivert léckereten fonják, míg a csuhépapucs talpa és némely lábtörlő spirális fonástechnikával készül [7: 350. o.].

Jóllehet a csuhéfonás új keletű, mégis a szalmafeldolgozás mellett a legelterjedtebb paraszti házi munka, illetőleg háziipar, mivel nyersanyaga mindenütt rendelkezésre állt. Elterjesztéséhez az 1930-1940-es években szervezett háziipari tanfolyamok is hozzájárultak. Férfiak is, nők is fontak csuhéból, de nők gyakrabban foglalkoztak vele.

Fonás

A fonás a kender, len és gyapjú rostos, szálas anyagának fonallá sodrása. Fonásnak nevezik általában a köz- és a népnyelvben is a vesszőnek, a szalmának szálkeresztezés útján lappá, szalaggá alakítását (vesszőfonás, kosárfonás, kerítésfonás, szalmafonás).

A fonás legrégebb eszköze a guzsaly, melyet ritkábban a hónuk alá fognak többnyire talpára ülnek, míg máshol lábat készítenek alá, és annak segítségével a fonóasszony maga mellé a földre állítja. A rúd felső részére köti a szösz, melyből bal kezével ereszti, és állandóan nyálazva sodorja a szálat, míg jobb kezével egyenletesen az orsóra tekeri. A guzsalyok között nagyon sok faragott, gazdagon díszített példányt találunk, amit a legény ajándékozott szeretőjének.

A XVIII. század végén jelent meg a Kárpát-medencében a lábbal hajtható kerek guzsaly, a rokka. Neve végső soron olasz eredetű, de hozzánk feltehetően német-osztrák közvetítéssel jutott el. Bár e lábbal hajtható szerszámmal azonos idő alatt többet lehet fonni, mégis nehezen terjedt, és csak lassan szorította háttérbe a guzsalyt. Egyes területeken jóformán meg sem honosodott (Bodrogköz), mert megjelenésekor a kender házi feldolgozása kezdett háttérbe szorulni. A fonás nemcsak munka, hanem szórakozási lehetőség is, mert mellette nyugodtan lehet beszélgetni. Külön tartottak fonót a növendék, az eladó lányok, a fiatalabb és idősebb asszonyok. Erre a célra vagy külön szobát béreltek, vagy olyan háznál kaptak helyet, ahol kevés volt a lány, asszony, és így a hely fejében felfonták a háziak szöszét is. A fonóba nem öltöztek ünneplőbe, de azért a mindennapi viselőnél csinosabb ruhát vettek fel. A guzsalyát, az orsóját mindenki a fonnivalóval együtt magával vitte. Kialakult az állandó és megszokott elhelyezkedés a szobában. Az idősebbek az ajtó közelében, míg a fiatalabbak a szoba hátsó részében ültek. Sietve fogtak a fonáshoz, mert később a munka lassúbbá vált, amikor a legények az állatok etetése, itatása és istálló takarítás után megérkeztek. Az idő vidám beszélgetéssel telt. Különösen szívesen vették azokat, akik meséket, hiedelem mondákat, ijesztő elbeszéléseket tudtak. Később nótára, különböző fonóbeli játékokra került sor. A leány leejtett orsóját a legény csak csókért adta vissza. Az Alföldön citera mellett sokszor táncra is kerekedtek. Sokáig nem maradtak, és a gazdasszony jelzésére egyszerre

távoztak. A fonó nemcsak munka végzésére és szórakozásra szolgáló összejövetele lehetőség, hanem a falu olyan házasságszerző intézménye, ahol a fiatalok megismerhették egymást.

A kész fonalat egyágú kézi vagy négyágú hajtható motollára tekerik fel, mely egyben már mérést is jelent. Ami egyszer körüléri a motollát, az a szál, vagyis a motolla négyszeres hossza. Tekintve, hogy ez a különböző vidékeken változó, ezért a szál nem jelent valami abszolút mértéket. Az első összetett egység vidékenként váltakozva a szál háromszorosa: az ige, vagy az ötven-százszorosa, a kispászma. A második összetett egység a nagy pászma (sing, hasáb), mely az előbbi egység negyven-százszorosa. A darab (matring) 2-15 második összetett egységből áll [6: 152. o.].

II. NÉPMŰVÉSZETI HAGYOMÁNYOK AZ ÓVODAI NEVELÉSBEN

Az óvodákban folyó nevelést csak olyan szemléletmód szabályozhatja, amely tekintettel van a gyerekek egyéni fejlettségére és alkalmas arra, hogy kialakítsa az együttéléshez szükséges szokásokat. Ennek kereteit a népi hagyományok ápolása is megteremtheti [12: 42. o.].

Az a gyerek, aki az óvodában olyan — külsőségeiben és tartalmában visszatérő — élményeket élhet át, amelyek a szülőföldjéhez, az otthonához kötik, egy életre szóló örökséget kap. Az óvodás korú gyerekek joga van ahhoz, hogy a nemzetét éltető hagyományokat megismerje, ezekről pozitív élményeket szerezzen és ezáltal hiteles, követendő mintákat kapjon. A gyerek olyan külsőségekben, tartalmukban visszatérő élményeket él át, amelyek otthonához, szülőföldjéhez kötik, életre szóló útravalót kap.

Hiszünk abban, hogy a 3-7 éves életkor érzelmileg és értelmileg fogékony időszak kiemelkedően fontos az ÉN alakulása szempontjából [12: 142.o.].

A kisgyermekkorban a cselekvéssel szerzett tapasztalatok, érzelemdús élmények hatnak a felnövekvő egyén cselekedeteire. Ismeretei bővülésével később érti meg, dolgozza fel, amit kapott, és közben van hova visszakapcsolnia azokat. Erkölcsi, esztétikai értékrendszere kialakul, a szükségletek további cselekvésre készítetik.

Felnőtt korában a néphagyomány-ápolás igénye, már, mint magasabb rendű szükséglet jelenik meg [12: 142. o.].

A néphagyományőrző szemléletű nevelés nem csak a népművészet értékeinek megőrzésére vállalkozik. A népi kultúra más területein, a népi életmód mindennapjaiban is fellelhetők azok az értékek, amelyek újra felhasználásra alkalmasak. Ez egy olyan komplex nevelési rendszerben valósul meg, amelynek feltétele a gyerek életkori sajátosságainak megfelelő optimális környezet. A programban az optimális környezet - a tárgyi és személyi feltételeken túl - egy gyermekközpontú életrendet jelent.

A néphagyományőrzésbe ágyazódó gyermeki tevékenységformák:

- a játék, mondóka, dal
- a mozgás,
- a külső világ tevékeny megismerése, - az esztétikai tevékenységek [12: 143. o.].

Minden óvodában az óvónőtől függ, hogy az általa tervezett és vezetett nevelési folyamatban mit, mennyit és hogyan épít be.

Az óvodai nevelésben a népköltészeti alkotásokon túl a hagyományápolás azon területei, tevékenységei illeszthetők be a leginkább, amelyek nem zavarják meg, hanem szebbé és gazdagabbá teszik a gyerekek életét.

Tehát azok, amelyek a gyerekből a tevékenység örömét váltják ki, érzelmi többletet jelentenek a társaikkal és a felnőttekkel való együttlétben.

A gyerek a tevékenységek gyakorlása során tanul. Az óvodai nevelésben a néphagyományörzés folyamatosságát a mindennapok hagyományörző tevékenységei és a jeles napok tevékenységei adják [12: 144.o.].

A vizuális nevelésben a néphagyományok őrzése a természetes anyagok, termények megismerésén, azok megmunkálásán, a népi alkotó technikák tanításán, eszközök bemutatásán és a népi kismesterségek egyszerű fogásainak gyakorlásán alapszik. A kisgyerek különféle alapanyagokkal (pl. agyag, viasz, bőr, gyöngy, gyapjú) és eszközökkel (papír, tű, olló, ár, űrés, szövőkeret, korongozó stb.) ismerkedik, azokkal munkálkodik (gyúri, tépkedi, sodorja, fonja, ragasztja őket). A különféle technikák gyakorlása mellett (rajzolás, festés, agyagozás, fonás, szövés, varrás, batikolás, nemezelés, gyertyaöntés, faragás, mézeskalácsgyúrás, díszítés stb.) megismerkedik a népművészet tárgyaival is.

A tárgyalakítás gyakorlati tapasztalatait a módszertani füzet három szerzője fogalmazta meg. Elsőként egy óvodapedagógus, Dobi Pál számol be a természetes anyagok kifogyhatatlan kincsestáráról. Érvel a „műanyagvilágot” felváltó természetes használati tárgyak és berendezések pozitív személyiségformáló hatásairól, majd a népi kismesterségek alkalmazását ajánlja nyomatékkel.

2.1. A kézművesség óvodai gyakorlata

Az óvodáskorú gyermekek érzelmi életét jelentősen gazdagítják a hagyományörző tevékenységek. Szükséges, a hagyományörző neveléshez, hogy az óvodában jelenjenek meg hagyományápolás eszközei, szervezzenek minél több olyan rendezvényt, amely közelebb hozza a gyermekekhez a néphagyomány kínálta értékeit.

Az óvodai környezet kialakításában fontos, hogy olyan használati eszközök vagy dísz tárgyak legyenek találhatóak, amelyek a régmúltat idézik és a falu kultúrájához tartoznak.

Az asztalon lévő terítők, a polcon lévő szalvéták mind kézzel hímzett a vidékre jellemző motívumokkal díszített textíliák. A padlózatot és padokat a faluban szőtt

rongypokrócokkal borítják. Mindezeket a szülők, nagyszülők készítették és ajándékozták az óvodának.

Egyes ünnepek alkalmával, helyi népviseletet viselnek a gyerekek, például szüreti mulatság és tánc során magyar ruhákban lépnek fel. Így megtanulhatják, átérezhetik, hogy ezek a ruhák más tartást, más viselkedést kívánnak meg.

Tanév végén, ünnepek alkalmával kiállítást rendeznek azokból a tárgyakból, játékokból, amelyeket a gyermekek készítettek.

2.2. A hagyományok nevelői-oktatói munkába való átültetésének lehetőségei

Régen, a hagyományos paraszti kultúrában a mestertől származó tárgy ritka volt, hiszen szinte minden eszközt maguk készítették a környezetükből származó alapanyagokból, tehát önellátásra rendezkedtek be. A használati tárgyak és munkaeszközök előállítását a mindennapi élet része volt. A civilizációtól távol élő embernek ezermesternek kellett lennie, mindenhez kellett értenie. Egyszerre volt szerszámkészítő, építőmester, orvos, szakács, időjós, állatorvos, stb. A szükség nagy úr, nagy tanítómester. Óriási, szinte univerzális ismeretanyaggal kellett rendelkeznie az embernek. Mivel a nyersanyagokat a természetből csak bizonyos időszakokban lehet begyűjteni, ezért a tárgyak készítésének évenként ismétlődő, meghatározott rendszere alakult ki. A kultúra fejlődése során először elkülönült a férfi és női munka. Férfimunka volt a fával való munka, házépítés, szerszámkészítés, szántóföldi munka, állattenyésztés. Női munka, a gyermeknevelés, konyhai feladatok, ház körüli teendők, ruházat előállítása, takarítás, kiskerti munkák, aprójószág gondozás. Ahogy múlt az idő, néhány különleges eszközt vagy alapanyagot igénylő munka különvált az önellátó feladatoktól. Ilyen volt pl. a kovácsmunka, a fazekasság, kőmegmunkálás, gabona őrlése. Ezután szépen lassan alakultak ki a kismesterségek attól függően, hogy a hely melyik alapanyagot biztosította legjobban a mesternek. Pl. agyag, vasérc, fa, kender, vessző, mész stb. De a mesterek sem végezték csak azt a mesterséget, amihez annyira értettek, hiszen a mezőgazdasági, kisállat tenyésztési munkákat ők is ugyan úgy elvégezték nap, mint nap. A magyar népművészet magába foglalja egyrészt a hagyományosan díszített legkülönbözőbb tárgyakat, eszközöket, másrészt a népköltészet alkotásait, a népzene és a néptáncot. Ez az összefoglaló elnevezés azonban csak a néprajztudományban, ott is újabbban ver gyökeret, mert régebben néprajzkutatóink, a közhasználat pedig napjainkban is, népművészetten elsősorban és főleg a népi díszítőművészetet (faragások, szöttek, hímzések, kerámia stb.) érti [3: 114.o.].

Ha szűkebb értelemben beszélünk a népművészetről, akkor azt értjük rajta, ami tárgyokban jelenik meg. Ezért pontosabban tárgyi népművészetnek nevezzük. Tágabb értelemben azonban a népművészetben belül beszélünk még népdalról, népzénéről, népmeséről [22: 272. o.]

A készítő sok esetben a maga számára alkot, de ha nem, akkor is a vásárlóval, megrendelővel közvetlen kapcsolatban, ismeretségben áll. Így az elmondhatja elképzeléseit, megbírálja a vásáron kirakott tárgyakat, amelyeket a legtöbb esetben készítőjük maga árusít, így ismerik egymás igényét, kívánságát, lehetőségeit, az alkotó újításának módját, történetét.

A népi kismesterek mesterei sok esetben név nélkül alkottak. Egy-egy kiváló szövő-, hímzőasszony emléke és kapcsolata alkotásaihoz nemcsak családjában, hanem az egész faluban ismert, és fennmaradt. Más alkotásokat – messze elkerülve előállításuk helyétől – már csak a falu, város nevével jelölnék meg: túri köcsög, berényi suba, debreceni szűr, csati miskakancsó. Ezek mögött azonban mindig ott áll az alkotó, a mester, akit közvetlen és távolabbi környezete nemcsak ismer, név szerint számon tart, hanem közülük a legjelesebbek neve hosszú időn át fennmaradt, és utódaik valósággal mesterükként emlegetik [3: 113. o.]

A jelképek a népi műveltség fontos elemei, azzal együtt változnak, alakulnak. Éppen ezért egy-egy korra, vidékre, társadalmi rétegre, csoportra jellemzőek, és ennek megfelelően kell értékelni ezeket [3: 114.o.].

Az utóbbi évtizedekben a magyar népi kismesterség újra virágzásnak indult, és sokszor sikerült feleleveníteni olyan ágakat is, melyek már régen elenyésztek. A mai alkotó egyre inkább tudatosan dolgozik. Ez kezdetben a régebbi díszítmények utánzásában nyilvánult meg, de ma már ennél messzebb tartunk, mert a legtöbben az összegyűjtött, megismert formakincset továbbfejlesztették, és kiegészítették a mai élet jelképeivel. Ezenkívül a technika, az alapanyag változott meg jelentős mértékben, amihez még a nagyobb mennyiségben történő készítés adta rutin is járul. A használó (vásárló) és az alkotó közé különböző kereskedelmi szerek léptek, és így az a közönség nemtetszését csak akkor tudja meg, ha munkáit nem vásárolják. A kontrollt a néprajztudomány és a művészet szakemberei látják el, de ez nem mindenben helyettesíti a tömegek közvetlen befolyását. A funkció is alapvetően megváltozott. Eddig díszített használati tárgyak alkották a döntő többséget, amit valamilyen munka elvégzésére vagy a munka eredményének tárolására fel lehetett használni. Ma dísz jellege került előtérbe, mellyel nagyjából városi lakásokat tesznek szebbé, míg az egykori alkotók életéből csaknem egészen kiszorult. Történnek kísérletek arra is, hogy különböző modern használati tárgyakat a népi díszítőművészet hagyományos vagy új

motívumaival lássanak el. Mindezek alapján joggal meg lehet állapítani, hogy helyes a népi iparművészet elnevezés, mely napjainkban alakul, formálódik [3: 114. o.].

Ebben a világban, melyet egyszerre jellemez a hagyományos kultúrák és értékek visszaszorulása és a mindent elárasztó szórakoztatóipar, vajon érvényesülhetnek-e még a népművészetre jellemző esztétikai értékek, mint az egyszerűség, tisztaság, természetesség. Biztos vagyok benne, hogy a világot elárasztó fogyasztói kultúra bódulatában a helyi hagyományokat fenntartó folklór megőrzése és megmentése az egyik lehetséges kiút az emberiség számára. Fontos tehát, hogy felhívjuk gyermekeink figyelmét saját hagyományaik értékeire, kultúrájuk gazdagságára, kialakítani bennük a tudatos hagyományápolásra való hajlamot. Vallom, hogy a néphagyomány bizonyos elemeinek minden óvodában helye van. Az emberek egykor beleszülettek a hagyományba, az elődök felhalmozott, megőrzött és megbecsült tudásában összegződő tapasztalatát évezredek keresztül szájról szájra, vagy éppen mozdulatról mozdulatra a szűk közösségekben adták át. Mai világunkban nem a múlt feltámasztása, a változatlanságra való törekvés a cél, hanem a múltból áthozni a mába és megőrizve továbbvinni a jövőbe azt, ami mint évezredek tapasztalat segíthet a természethez és embertársakhoz való mélyebb, természetesebb, igazabb viszony kialakításában, a teljesebb élet megteremtésében.

Napjainkban a régi szokások megtartása a kulturális örökség ápolását jelenti. A beszüerkült, pénz és siker által orientált világban a több évszázados, évezredek hagyomány a mindennapi életet teszi szebbé, érdekesebbé, gazdagabbá. A társadalmi háttér megváltozásával a régi népszokásokból keveset közvetít a család, ezért hárul nagyon fontos feladat az óvodákra, iskolákra, egyéb intézményekre, hogy a gyorsan változó világunkban a hagyomány értékeiről ne felejtkezzünk meg. „A muzsika megszerettetése révén – mondókák, gyermekjátékok dalok mozaikköveivel – a zenei anyanyelv alapjait rakjuk le, erre épülhet aztán a zenei világnyelv, a zenei műveltség építménye...”. A vizuális nevelést segítő tevékenységek, műveltségi tartalmak: a rajzolás, festés, mintázás, kézimunka. Az óvodás gyermek nagymozgásainak megfelelő vezéreltsége, összehangoltsága erősen összefügg a mikromozgások megfelelő fejlettségével, így ez erősen befolyásolja a vizuális tevékenység fejlettségi szintjét. E tevékenységet látásos vezéreltsége, mozgás jellege, kommunikációs formája miatt érdemes a zenei-, táncos- drámajátékos-, bábos tevékenységgel összekapcsolni, komplexen megközelíteni. Az ember és a természet kapcsolata erős — ez a népi kultúrára jellemző sajátosság —, s ez adja a nép tárgyi világában az anyag és a szerkezet kikristályosodott egységét. „A népi kultúrában a díszítés egyfajta jelbeszéd, jelentése van, jelrendszert hordoz, mely megjeleníti az adott kultúra világgépét, hiedelmeit, kollektív

tudatát. A tárgyak természetes anyagból vannak, forma- és arányrendszerük tökéletes, használhatóak, olcsó az előállításuk, kézbe illők, funkcionálisak. Ezért a természetes anyagokkal való tevékenység, tapasztalat, népi kismesterségek megismertetése az óvodás korú gyermekekkel alapvető fontosságú az igényes vizuális nevelésben.” A művészeti ágak sajátosságai segítségével alakul, formálódik a gyermeki személyiség, valamint nagymértékben fejlődik a kommunikációs készség. Az óvodáskorú gyermek az irodalmi, zenei, vizuális és a hozzájuk kapcsolódó mozgásos tevékenységek során ízelgeti, ismeri meg a magyar nyelv gazdagságát, szépségét, kifejezőerejét. A magyar nép hagyományaiból azt kell kiemelnünk, melyek a gyermekekhez közel hozhatók, ilyenek a hagyományos ünnepeink, úgy mint a karácsony, a farsang, a húsvét, a nemzeti ünnepeink —mint a nemzeti identitás formálásának lehetősége —, s a saját életünkben lévő ünnepeink. Az óvodai élet ezek köré szerveződik, s az alkalomnak megfelelő mondóka, mese, vers, népzene, énekes játék és tánc tartalmat ad ünnepeinknek. „Így egységbe forr a társadalmi és természeti környezet, mert már óvodás korban ez a két színtér veszi körül gyermekeinket, ebbe nőnek bele, hagyományozódik rájuk és hagyományozzák a következő óvodás generációra.” A hagyományőrzést, a népi kultúra átadását, megalapozását tekintik kiemelt feladatuknak e programot választó óvodák. Az óvodapedagógus elsődleges feladata, hogy:

- építse be a 3-7 éves gyermekek nevelésébe mindazon értékeket, amelyeket a környezet megőrzött vagy a folklór az óvodások számára megőrzésre méltónak tart
- teremtsen meg azt a miliót, amelyben az óvodába lépés első pillanatától a nevelés szerves részeként van jelen a hagyományápolás, így a modern világgal ötvöződve tovább él népünk kulturális gyökere, s a mai gyermekek is megismerhetik szépségét és értékét.

E program olyan pedagógust kíván, aki ragaszkodik népünk múltjához, képes avval azonosulni, valamint ismeri a népszokások eredetét, hiedelemvilágát és jelképeit. Jártas a kézművességben, számos népi játékot, népmesét, népdalt ismer. Fontos célkitűzés, hogy lakóhelyének hagyománya szerint tervezze meg feladatát, hiszen a hagyományőrzés úgy marad fenn, ha az szájról szájra hagyományozódik.

Mert ahogy a biológiai sokféleség (biodiverzitás) az alapja az élővilág fennmaradásának, úgy a kulturális sokféleség, az élő hagyomány sok variánsának létezése a kultúra fennmaradásának alapja. A paraszti hagyományunk pedig kimeríthetetlen forrás melyből mindig meríthetünk létezésünk megerősítéséhez, magyarságtudatunk elmélyítéséhez.

Fontos dolog azt tudnunk, hogy az ősi paraszti tudás továbbéltetésével egy sok ezeréves folyamat részeivé válunk, egy természetes ritmust veszünk át, olyan mozdulatokat

tanulunk meg és jó esetben adunk át gyermekeinknek, melyeket dédapáink is az ő ősieiktől tanultak. Ez a tudás nem csak technikai ismeret, hanem viszonyulás a mindenséghez, a természet ritmusához, az időhöz, magunkhoz és a közösséghez.

A képzőművészeti nevelést segítő tevékenységek: egyszerű használati- és dísz tárgyak készítése természetes anyagokból, melyek előállítása olcsó, technikailag könnyen kivitelezhető, ezáltal azonnali alkotói élményhez jutnak gyermekeink.

„Agyagot gyurkálni, szerszámokat fogni, fonalakkal bíbelődni, vagy a kis kezekkel apró gyöngyöket fűzni, mind-mind olyan tevékenység, mely szórakoztatva fejleszt. (...) Nincs is jobb lehetőség a gyermek spontán, mégis tudatos fejlesztésére. A különböző műanyag fejlesztőjátékoknál sokkal érdekesebb, és komplexebb eszközök ezek, hisz mindegyikből egy újabb játék, egy kedves és használható tárgy készül.” — vélekedik Dobi Pál a témával kapcsolatban.

A hagyományos paraszti világban nem kellett külön tanítani pl. a népdalokat, néptáncot, különböző kézműves technikákat, hiszen ezeket utánzással sajátították el a kisgyermek nagyobb testvérüktől, szüleiktől, nagyszüleiktől, ily módon nevelődtek bele a hagyományokba. A természetes hagyományozódás azonban megszűnőben van, ezért mindenkinek, aki az oktatás-nevelés területén a népi kultúra terjesztésében részt vállal, sürgető feladatává vált a néphagyományok továbbadása, éltetése.

2.3. Óvodai hagyományos kismesterségek

A hagyományokkal, különösen a helyi hagyományokkal már gyermekkortól kezdve kell megismertetni az óvodásokat. A mindenre nyitott kisgyermek sokkal fogékonyabb a néphagyományok befogadására. A népszokásokkal való ismerkedés bővíti a tanulók kultúrtörténeti ismereteit, elősegíti olyan tanulói magatartás kialakulását, amelynek lényeges eleme lesz a későbbiekben is a hagyományőrzés, a népi kultúra megbecsülése.

A népi kultúra kincseit a pedagógus saját példájával tevékenység közben adja át. Mivel a gyermek utánzó módon tanul, ezért a pedagógus, a „tekintélyes“ felnőtt egész személyiségével nevel. Kultúráltsága, pozitív mintája, élményszerű igényes előadásmódja sokat segít a kívánt értékek közvetítésében [23].

A magyar néphagyomány páratlanul gazdag a játékok, népdalok, népszokások helyi változataiban. A helyi néphagyomány megismertetése mellett érdemes más vidékek érdekes szokásait is bemutatni, mert ezáltal tulajdonképpen kettős célt valósíthatunk meg: a nemzeti érzés kialakítása mellett más kultúrák tiszteletére is nevelünk.

- Természetes anyagok és népi kismesterségek technikáinak alkalmazása.
- Megismertetni a tanulókat olyan emberekkel, munkásságukkal, akik sokat tettek népi hagyományaink megőrzése vagy átadása érdekében.
- Tájház megtekintése, régi tárgyak gyűjtése.
- Beszélgetés szervezése idős emberekkel.

Kézműves tevékenységek

Az egyre sivárabb „műanyag” világ mellett már érezhető az erősödő igény, hogy némi „természetessel” vegyük körbe magunkat. Egyre több fabútorral, természetes anyagból készült használati- és dísz tárggyal színesítjük környezetünket, otthonunkat.

Az óvodában ugyanaz a helyzet: a kézművességi foglalkozáson leggyakrabban papírral, textillel dolgozunk, pedig a gyerekek szívesebben veszik kezükbe a természetes anyagokat (fűt-fát, kukoricacsuhét, tésztát, gyöngyöt), hisz ennek pozitív személyiségformáló hatását felnőtt és gyermek egyaránt érzi. Szakmai okok is bőven akadnak, melyek indokolják, hogy miért is fontos az óvodáskorú gyermekek kezűgyességének, finom-motorikájának fejlesztése.

„A kézműves technikával létrehozott tárgy olyan esztétikai értékkel bír, amelyek a gyermekeknek a világba való belenevelődésében alapvető fontosságúak. Esztétikai minőséget hordoz a világ minden olyan eleme, amely megfelel az ember által rávetített feladatnak. A tágran értelmezett esztétikum ezért a természeti környezet elemeit, illetve az ember által létrehozott tárgyi környezetet is magában foglalja. A gyermeki szemléletmód és a természetes anyagok használata biztosan eredményezik az elkészült tárgy szépségét, mint esztétikai minőséget.” — vélekedik Benedek Krisztina a kézműves technikák alkalmazásának fontosságáról a gyermekkor során.

Anyag- és eszközválasztás

Úgy tűnik, korunkban a gyerekek hamarabb látnak a számítógép képernyőjén búzaszálat, mint a valóságban szántóföldet. A virtuális „valóság” helyett azonban valódi szalmaszálba kapaszkodunk akkor, amikor valódi, természet adta anyagokat használunk (fa, bőr, rafia). Egy-egy ritkábban látott anyagnál fokozatosan jutunk el a „fogdosás örömétől”, a „mire is jó ez” kérdésén át, a „csináljunk belőle” elhatározásáig. (Ezt bízunk először a gyerekek fantáziájára.)

Ez a fokozatosság határozza meg szerszámválasztásunkat is. Az anyagokkal való ismerkedés fázisában a legfőbb eszközünk a kezünk. (válogatás, simogatás, dörzsölgetés,

tépkedés) Az alkotások lassú metamorfózison át születnek meg, lehetséges, hogy csak a munka végén tudjuk megnevezni őket - ráhúzva a felnőtt világ fogalmait.

Agyagmegmunkálás

Az agyag ún. agyagásványokat (alumínium-hidroszilikátokat) tartalmazó mállás útján keletkezett, másodlagos, üledékes kőzet. Tartalma kvarchomok, timföld, földpát (fém-oxidok), víz és biogén üledékek.

Legfőbb jellemzője, hogy a vízzel képlékennyé tett massa szárítás után megtartja formáját és égetéssel kemény, kőszerű anyaggá válik, amely nedvesítésre többé nem ázik fel. A kiégetett agyag a cserép, anyaga szilárd, de porózus, a víz átszivárog rajta. Ennek megakadályozására szolgál a mázazás.

Néha az agyag használhatóságához szükségünk van annak átgyúrására, olyan mozdulatokkal, mintha tésztát gyúrnánk. Így a levegőt kinyomkodjuk belőle és az megmunkálhatóvá válik.

Az agyagművesség legkezdetlegesebb módja a kézzel való mintázás, kisgyermekek műhelymunkáiban könnyen alkalmazható.

Marokédény készítése

Fogjunk egy maroknyi agyagot, nyomjuk be a közepét a hüvelykujjunkkal, majd tenyerünkben forgatva, belülről hüvelykujjunkkal, kívülről tenyerünkkel, ujjainkkal formáljuk az edényt. Figyelem! A vékonyítást az edény alján, középen kell kezdeni!

Ujjbábok

Elkészítése hasonló az előbbihez, azzal a különbséggel, hogy ezek üregének viszonylag mélynek és szorosnak kell lennie, hogy játék közben biztosan üljön az ujjon.

Mintázás

Legnagyobb szabadsága ezen a területen van az alkotó kedvnek. Számptalan ötletet, témát adhat hozzá egy-egy mese, történet.

Azokkal a kisgyermekekkel, akik még nem dolgoztak agyaggal, először vaskosabb, statikusabb formákat ajánlott készíteni. Gyakorlottabbak szívesen ábrázolnak mozdulat közbeni alakokat.

A mozgó mackó testét és végtagjait egyszerű hurkából kell kialakítani. Mozgathatóságukat "ízületei" teszik lehetővé. Ezeket a drótokat még az agyag képlékeny állapotában kell behelyezni a vállba és a csípőbe, hogy lyukat képezve kialakítsuk ezek helyeit, de égetéskor nem lehetnek benne, mert elolvadnak.

Tapasztalatok:

- az agyag a kéz melegétől hamar kiszárad! (selymes tapintása miatt gyakran esik áldozatul az "örömsimogatásoknak")
- formázásnál inkább "kihúzni", mint hozzátapasztani ajánlott a kisebb nyúlványokat.

Az állatot vagy embert formázó figurák legyenek tömörszerűek, minél kevesebb elvékonyított nyúlvány lógjon ki belőle, mert ezek könnyen letörhetnek.

Természetesen van még más fontos oka is, ami a természetes anyagok használata mellett szól. Létezik egy élő érték, mely a régmúlt időkbe nyúlik vissza: a népi kismesterségek. Ezek olyan technikákat nyújtanak, melyekkel a különböző természetes anyagok kevés eszköz segítségével, egyszerűen, könnyen megmunkálhatóak. Ez az egyszerűség teszi lehetővé azt is, hogy a pedagógusok könnyen elsajátíthassák a kézműves mesterségek fortélyait, közvetítsék azokat, és a gyerekekkel együtt örömeiket leljék benne. Még teljesebb az érzés, ha a dalocska, versike kapcsolódik a készülő tárgyhoz, vagy akár a megmunkált anyaghoz. Kézimunkázás közben nagyon jó hangulatban lehet énekelni, mondókázni, mesélni.

A természet rendje, az évszakok változásai, az ezzel kapcsolatos mindennapi hagyományok néhány kisgyermek számára felfogható, átélhető jeles nap és ünnep adja a keretét munkámnak. Meggyőződésem, hogy a hagyományt nem tanítani, hanem átélni kell. Éppen ezért döntöttem úgy, hogy a szakköri tevékenységek nem a tanulásról és a színpadi fellépésekre való felkészülésről fognak ezután szólni, hanem a játékról, önkifejezésről és alkotásról, de elsősorban örömszerzésről.

A hagyományörző program keretét a természet rendje, az évszakok, hónapok és a hozzájuk kapcsolódó népszokások, népi játékok, kiszámolók, mondókák és kézműves tevékenységek adják.

Szövés

A hosszú évek során, a technika fejlődése és az életmódváltozások következtében a régi szokások eltűnőben vannak, vagy átalakulóban vannak. De mindenképpen nem szabad hagynunk, elfelejteni őket.

Akkoriban a szövés alapanyaga csak a kender volt. A kendermetszés után még sok nehéz munkával jutottak a szövőanyaghoz. A növényt ősszel felnyútták, kévébe kötötték, áztatták, majd kúpokba állítva szárították. Ezután kendertörővel megtörték, majd lábbal dörzsölték, hogy a szálak finomodjanak. A további tisztítás gerebenezéssel (fésüléssel) történt, majd következett a guzsalyozás (fonás), aminek az eszköze a rokka volt. A kész

fonalat kimosták, sulykolták, szárították és felgombolyították. Ezután következett a szövés, ami komoly tudást és gyakorlatot kívánt. Ma már szerencsére nem csak így kezdetünk bele a szövésbe az ovisokkal.

A szövés megtanulását az óvodában először nagy méretben papírszövésrel kezdjük. Itt több dologra kell egyszerre figyelni a gyerekeknek: magát a szövést elsajátítani, figyelni arra, hogy a következő sor ne ugyanoda kerüljön és a színek ritmikus váltogatása is fontos. Ezáltal fejlődik finommotorikájuk, ügyesedik, erősödik a kéz izomzata, fejlődik a szem – kéz koordináció és nem utolsósorban erősödik kitartásuk, alakul feladattudatuk. Amikor ez már jól megy, a gyerekek kartonpapírból szövőkeretet kapnak, felvágunk többféle színű polár csíkot és elkezdünk textilt szőni. Itt is különálló szálakkal dolgozunk, s begyakoroljuk a fonál váltást. Majd végül a szövőszékekkel kezdődhet a varázslás, hogy fonálból szőnyeget szőjünk!

Szövés oktatás az óvodában kapcsán sokféle használati tárgyat, játékot (síkbaba, tूपárna, tarsoly, mozaikkép stb.) készíthetünk ezen olcsó, könnyen beszerezhető alapanyag, segítségével, melynek mérete és formája könnyen alakítható a készítendő tárgy igényének megfelelően. Minden olyan vastagabb karton megfelelő, amely a láncfonalak húzóerejét bírja, azaz nem gyűrődik, hajlik össze. Hengeres szövésnél pl. a háztartásban illetve iparban keletkezett papírhengereket használhatjuk e szövésre. (WC papír guriga, papírtörölköző hengere stb.) Készíthetünk segítségével babát, bábut, állatkákat, tarsolyt stb. Vagdossuk be egyenlő távolságra a henger alsó és felső peremét (1 cm távra és mélységre, vigyázva a páratlan számú résre). Szőhetünk az ovisokkal szögletes formán is. Tetszőleges méretű kartonlapot vágjunk ki, melynek mérete a készítendő tárgy méreténél nagyobb legyen! A lap alsó és felső oldalán azonos, körülbelül másfél centiméteres bevágásokat ejtünk egymástól egyenlő (0,5 cm) távolságra.

A hónap neve	Tervezett tevékenységek
Szeptember	Mihály napi vásár - körkerülő alkudozós játékok - játszóház - mézeskalács készítés
Október	Kukoricafosztás - tájház látogatása - játszóház – ügyességi játékok csutkával - csuhébaba készítése - vonulások
November	Márton nap - népdalgyűjtés - régi tárgyak gyűjtése - libás játszóház - töklámpás készítése
December	Karácsony – Újév - betlehemes játékok - játszóház – újévköszöntő mondókák - gyertyamártás
Január	A fonóban - fonóbeli élmények-vendég fogadása - játszóház - körmönfonás
Február	Balázsjárás - a balázsjárás felelevenítése - állatos játszóház - farsangi táncház - rongybabák készítése
Március	Gergelyjárás - találós kérdések, sportjellegű népi játékok - a gergelyjárás dramatizálása - játszóház - tréfás toborzó - bakszekér készítése
Április	Húsvét - kapuzós játékok - locsolóversek - játszóház-böjti játékok - tojásfestés
Május	Pünkösöd - májusfa állítása, díszítése, körbetáncolása - pünkösödölés - ügyességi játékok a szabadban - gyöngyfüzés
Június	Kiállítás - kiállítás az elkészített tárgyakból, valamint az összegyűjtött régiségekből - játszóház

1. számú táblázat: Hagyományőrző program tervezete teljes évkörre

III. GYAKORLATI TAPASZTALATAIM HAGYOMÁNYŐRZŐ (KÉZMŰVES) TEVÉKENYSÉGEK KAPCSÁN

Kárpátalja magyarjai minden időben a kenderfeldolgozás és a szövés nagy mestereinek számítottak. Gyakran lehet látni, hogy a háztáji földek valamelyik szögletében kendert vetnek. Régebben a házi vászon nagy jelentősége az ünnepi és mindennapi ruházatban egyaránt megmutatkozott, de még nemrég is szöttek lenből férfiinget, női és férfikötényt a különböző otthoni gazdasági és konyhai munkákhoz, a zsákot, ponyvát még ma is készítik némelyik háznál. A szövés színes csíkjait az utóbbi időben háttérbe szorította a hímzés, mely ma is él és virágzik. Érdeemes megemlíteni azt a színes richelieu-hímzést, amit itt cólótónak neveznek. Ez rendszerint egy-, ritkábban kétszínű, mintázata geometrikus vagy stilizált növény.

A keresztzemes hímzés is elterjedt. Nagydobronyban ma sincs olyan ház, ahol „tulipános, kiscsillagos” párnákat, abroszokat ne hímeznének. Dupka György és Horváth Sándor írásából tudjuk, hogy „aki férjhez akar menni, annak legalább harmincat kell kihímeznie. „Jellemző, hogy a szőtt készítmények napjainkig nagy szerepet játszanak a magyar falusi emberek életében, így a terítőknek, különleges rendeltetésű törülközőknek több fajtája létezik. Temetéskor például az asztalt, melyre a koporsót teszik, fekete szőtt mintás, vagy fekete hímzésű különleges terítővel terítik le. Egy másik hasonló jellegű terítőt külön a torra tartanak [16: 127. o.].

A dolgozatom gyakorlati részében négy óvoda - Vári „Nyírfácska” óvoda, A Beregújfalui „Fenyőfácska” óvoda, a Kígyósi „Szivárvány” Oktatási Nevelési Központ és a Macsolai „Napsugár” óvoda - hagyományőrző szemléletmóddal való nevelésének gyakorlatát, valamint az általam önállóan vezetett 4 foglalkozás- levezetését mutatom be ezekben az intézményekben (Lásd: Melléklet). Az általam látogatott óvodákban részese voltam azoknak a napi tevékenységeknek, amelyek a gyerekek számára közel hozzák a néphagyományt: folklórt, díszítőművészetet, életmódot. Örömteli tapasztalni, hogy vidékünkön elsődleges szempont a magyar hagyományok ápolása, továbbadása.

A hagyományos paraszti kultúra, a népművészet értékei az elmúlt 1-2 évtizedben az óvodai és az iskolai nevelésben-oktatásban szélesebb körben jelentek meg. Számos óvodában és iskolában tanítanak órarendi keretben, illetve szakköri formában népi játékokat, néptáncot. Az ünnepi kultúra részévé vált a jeles napi hagyományok felelevenítése. Teret hódított a kézműveskedés: a gyerekek megismerkedhetnek a természetes anyagok felhasználásával, a szövés-fonás, az agyag, csuhé, gyékény, gyapjú megmunkálásának alapjaival. Az iskolai tanterv része a hon- és népismeret oktatása. Egy- egy népművészeti alkotás csak úgy válhat

igazi élménnyé, ha azok, akik kapcsolatba kerültek velem, átélhetik az újraalkotás, újrateremtés szépségét.

A Beregszászi járás több óvodájába látogattam el megfigyelni, vagy volt ahol kézműves foglalkozásokat is vezettem. A csuhébaba készítés, agyagozás és papír szövés népi kismesterségek témakörben. Volt olyan óvoda, mint például a Vári óvoda ahol teljesen a hagyományok őrzés és ápolása a fő szempont, az állami programmal párhuzamosan. Tudni kell, hogy ezekben a falvakban élő gyerekek már az otthonaikban is találkoztak a mesterek által készített tárgyakkal ismerik a szőtt pokrócokat, láttak esztovátát.

A Vári „Nyírfácska” óvodában szerzett tapasztalataim

Mezővári a járási központtól, Beregszásztól, 17 km-re délkeletre terül el. A falu népessége 3000 fő körül mozog. A falu központjától száz méterre, jobbra van az óvoda. Az óvoda hatalmas kétszintes épület. Itt is látszik az országban uralkodó helyzet. Az óvodába lépve egy idegen számára labirintusnak tűnő folyosóra érkeztem. A vári óvoda vezetőnöje, Domokos Mónika, készségesen fogadott. Beszélgetésünk során megtudtam, hogy az óvodai tantervbe bele van építve a hagyományőrzés és hagyományápolás. A magyar nép hagyományaiból azt kell kiemelnünk, melyek a gyermekekhez közel hozhatók, ilyenek a hagyományos ünnepeink, úgy mint a karácsony, a farsang, a húsvét, a nemzeti ünnepeink — mint a nemzeti identitás formálásának lehetősége —, s a saját életünkben lévő ünnepeink. Az óvodai élet ezek köré szerveződik, s az alkalomnak megfelelő mondóka, mese, vers, népzene, énekes játék és tánc tartalmat ad ünnepeinknek. „Így egységbe forr a társadalmi és természeti környezet, mert már óvodás korban ez a két színtér veszi körül gyermekeinket, ebbe nőnek bele, hagyományozódik rájuk és hagyományozzák a következő óvodás generációra.” A hagyományőrzését, a népi kultúra átadását, megalapozását tekintjük kiemelt feladatunknak. Az óvodapedagógus elsődleges feladata, hogy: építse be a 3-6 éves gyermekek nevelésébe mindazon értékeket, amelyeket a környezet megőrzött vagy a folklór az óvodások számára megőrzésre méltónak tart, teremtse meg azt a miliót, amelyben az óvodába lépés első pillanatától a nevelés szerves részeként van jelen a hagyományápolás, így a modern világgal ötvöződve tovább él népünk kulturális gyökere, s a mai gyermekek is megismerhetik szépségét és értékét. Ezen program olyan pedagógusokat kíván, akik ragaszkodnak népünk múltjához, képesek azzal azonosulni, valamint ismerik a népszokások eredetét, és jelképeit. Jártas a kézművességben, számos népi játékot, népmesét, népdalt ismer. Fontos célkitűzésünk, hogy lakóhelyünk azaz Mezővári hagyománya szerint terveztük meg feladatunkat, hiszen a hagyományőrzés úgy marad fenn, ha az szájról szájra hagyományozódik.

Ezt az óvodába történő belépésem első alkalmával azonnal érzékeltem is. Elsőre muzsika hangját hallottam és egy nyitott ajtót láttam, ahol egy kiállítást véltem felfedezni (5. sz. melléklet). A segítségemre siető egyik nevelőnő azonnal elmondta, hogy itt egy állandó kiállítás van népi tárgyakból és persze amit a gyerekek a kézműves foglalkozások alkalmával készítettek (6. sz. melléklet). Aztán felmegyünk az emeltre, ahol a nagycsoportosokat éppen próba közbe találtam. Na és mit is próbáltak nagy lelkesedéssel, a „Vári kenyérsütést” (7. sz. melléklet).

Nagyon jó volt látni azt, hogy a gyerekek milyen lelkesedéssel és átéléssel játsszák el ezt az ősi népi kismesterséget, mely mai napra már a falusi portákról eltűnő kemencéket és a friss házi kenyér illatát véli felidézni (8. sz. melléklet).

A Vári óvodában a népi hagyományok ápolására nagy hangsúlyt fektetnek, ami teljes mértékben látható is. Heti egy alkalommal vannak hagyományörző foglalkozások. A foglalkozásokon rongyszőnyegszövés is megismerkednek a gyerekek (9., 10. sz. melléklet).

Vannak házi csigatészta készítő foglalkozások is, amit a gyerekek nagyon élveznek. Ilyenkor megtudják, hogy régen a lakodalmak előtti hetekben összegyűltek az asszonyok és 25-30 szál kis és nagy csigát készítettek egy este alatt.

Tehát a népi kismesterségekkel közről megismerkedhetnek a gyerekek, mivel a faluban még sokféle népi kismesterség mind a mai napig megtalálható, például: kovács, kádár, asztalos. Így a gyerekek már otthon a családban megismerkedhetnek ezekkel a mesterségekkel és a mesterek által készített tárgyak a közvetlen környezetükbe is be vannak épülve. Ezért nem idegen számukra, hanem értéket képez és majd felnőttként is fontosnak fogják érezni, hogy továbbadják majd azt a tudást amit ők is kaptak.

Az óvodában folyó nevelést csak olyan szemléletmód szabályozhatja, amely tekintettel van a gyerekek egyéni fejlettségére és alkalmas arra, hogy kialakítsa az együttéléshez szükséges szokásokat. Az a gyerek, aki az óvodában olyan — külsőségeiben és tartalmában visszatérő — élményeket élhet át, amelyek a szülőföldjéhez, az otthonához kötik, egy életre szóló örökséget kap.

Ezeken a gyerekeken látható volt, hogy élvezettel vesznek részt a foglalkozásokon, vagy legyen az egy kenyérsütés próbája

A népközösség örökségét, fejlődését a néphagyomány ápoló tevékenységek rendszere hajtja át és illeszti be az óvodai nevelés folyamatába.

Minden óvodában az óvónőtől függ, hogy az általa tervezett és vezetett nevelési folyamatba mit, mennyit és hogyan épített be.

A Beregújfalui „Fenyőfácska” óvodában szerzett tapasztalataim

A folyosóra belépve a vendég rögtön észreveheti az összegyűjtött régi használati tárgyakkól berendezett sarkot. A természetes anyagokból készült dekoráció látványa kellemes nyugalmat, belső harmóniát teremt (11. sz. melléklet). Óvodaképünket is a néphagyományörzés szellemében alakítottuk. A néphagyományok és a kismesterségek gyakorlása áthatja nevelésünk egész folyamatát, a tanulási és egyéb tevékenységeket a jeles napokhoz, az évkör ünnepeihez igazított tervezetünkben jelenik meg.

Valljuk, hogy a családokkal együttműködve, a hagyományápoláshoz kapcsolódó népszokások pozitívan hatnak a gyermekekre, hisz az átélt tevékenységek, ünnepek, közös élmények erősítik az összetartozás érzését.

A gyakorlat tapasztalatai szerint az óvodai nevelésben a népköltészeti alkotásokon túl a hagyományápolás azon területei, tevékenységei illeszthető be a leginkább, amelyek nem zavarják meg, hanem szebbé és gazdagabbá teszik a gyerekek életét. Tehát azok, amelyek a gyerekekből a tevékenység örömét váltják ki, érzelmi többletet jelentenek a társaikkal és a felnőttekkel való együttlétben. Az óvodai programnak is szerves részét képezi a hagyományok ápolására és megőrzése. Az asztalokat beregújfalui szöttesek díszítik, ezen is látható, hogy Beregújfaluban mai napig élő kismesterség a szöttesek készítése. Orosz Gizella az, aki messze földön híres szötteseiről.

Nagy múltja van a faluban a rongyszőnyeg készítésének (pokrócszövésnek). Mai napig nagyon sok háznál készítenek pokrócot a hosszú téli estéken és ezzel is bepótolnak a családi kasszába. A gyerekek számára ezért nem ismeretlen a szövés fogalma és már többen láttak szövőszéket (esztovátát) és azt is tudják, hogy hogyan kell szőni.

Mi most papíron fogunk szőni, a gyerekek nagyon lelkesek. Elmagyarázom nekik mit és hogyan kell csinálni. Nagyon tetszik nekik, ahogy átszőjük a papírt és kezd kialakulni és láthatóvá válni a mintázás. Közben felsoroljuk, milyen népi kismesterségeket ismerünk és melyek azok, amelyek még máig élő kismesterségek falunkban (13. sz. melléklet).

Egy következő alkalommal. Csuhababát készítettünk Voltak, akik már láttak csutka babát, mert a nagyi otthon, amikor a tengeri hántás volt ősszel készített az unokának. Ebből is látszik, hogy ezek a gyerekek már otthon a családban közvetlenül kapcsolatba kerülnek a hagyományokkal (12 sz. melléklet).

A harmadik alkalommal egy, mára már teljesen eltűnt népi kismesterségről tartok foglalkozást, ez pedig a fazekasság. Agyagot viszek magammal, még nem volt a kezükben agyag nagyon tetszik ez a finom tapintású föld. Hozzákezdünk agyagozni, a gyerekek élvezik.

Azt mondják agyagozni jobb, mint gyurmázni. Nagy dolgok azért még nem kerültek ki a csöpp kezek közül, de a következő alkalommal csak jobb lesz (14.,15. sz. melléklet).

Kígyósi „Szivárvány” Oktatási Nevelési Központban szerzett tapasztalataim

A Kígyósi óvodába tett látogatásom során egy nagyon családias, bensőséges, kis létszámú óvodával ismerkedhettem meg. Tudnunk kell, hogy Kígyós Beregszásztól keletre mindössze 5 km-re terül el [18]. Hiába a város közelsége, a falu nagyon csendes. A főútról letérve, az iskola épületében található ez a kellemes, nyugalmat árasztó óvoda. Az idegen amikor belép ebbe a létesítménybe, nagyon kedves emberekkel találja szembe magát. A nagy csoportba mindössze 15 gyerek jár. A gyerekek nagyon hamar megbarátkoznak az idegennel (ez esetben velem). Elmondva nekik jövetelem célját nagyon megörülnek, hogy szóni fogunk és csutkababát fogunk készíteni. Megemlítem nekik, hogy az ő falujuk is híres a szöttes készítésről, mert mai napig készítenek ebben a faluban szötteseket.

Felhívom a nevelőnők figyelmét, hogy szervezzenek meg egy kirándulást az egyik szövőnőhöz, hogy a gyerekek ne csak hallásból, hanem vizuálisan is láthassák a szövésmesterségét. Aztán hozzá kezdünk a papírszövéshez. Mindegyik gyerek nagyon lelkes volt és kíváncsi, hogyan is lesz egy beirdalt papírból, valamint kis papír csíkokból szövést (16. sz. melléklet). De amikor már kezdett formát öltetni a tevékenységünk, érezhető volt a gyerekeknél az alkotás öröme (17. sz. melléklet). A következő alkalmunkon a csutkababa készítését mutatom be nekik. Elmeséltem nekik, hogy az ő dédnagymamájuk még csak csutkababázott, mert nem voltak ilyen szép babák, csak a nagyon gazdag, és úri kislányoknak a szülei engedhették meg, hogy olyat vegyen a gyerekeiknek (18.,19. sz. melléklet).

Az óvodában a néphagyományőrző szemléletben nevelt gyerekek érzelmileg fogékonyabbak, biztonságérzetük nagyobb. Hazájukhoz, annak néphagyományaihoz ragaszkodó emberekké válnak.

A Macsolai „Napsugár” óvodában szerzett tapasztalataim

Ez az óvoda két falu, Macsola és Hunyadi települések gyerekeit fogadja. Tudni kell, bár az óvoda magyar, azonban 50%-ban ukrán anyanyelvű gyerekek járnak ide. Itt az óvónőnek két nyelven kell mindent elismételni.

A Macsolai „Napsugár” óvodába két alkalommal látogattam el. Ez a falu mindössze 6 km-re van Beregszásztól [18]. Ezért szerettem volna itt foglalkozásokat levezetni. Az első alkalommal a csuhézás, azaz a csutkababa készítés volt a témánk. Ezek a gyerekek nagyon kevesek hallottak a népi kismesterségekről. A gyerekek nagy érdeklődéssel fogadtak. Észre

vehető volt, hogy nem sokszor fogtak a kezükben tengeri suhot (21. sz. melléklet). Amikor a kezükbe fogták még meg is szagolták. Igyekeztem az óvónősegítségével, minden egyes gyermeket belevonni és felkelteni érdeklődését (22. sz. melléklet). A kézműves foglalkozás végére a gyerekek felszabadultak és élvezték a foglalkozást (24. sz. melléklet).

A második foglalkozáson már, már ismerősként fogadtak a gyerekek, mivel megígértem, hogy még eljövök és akkor papíron fogunk szőni. Persze a szövés szó is ismeretlen számukra, ezért szemléltetéssel kezdem aztán haladunk tovább. Következik a beirdalt papírok, valamint a papír csíkok szétosztása és megkezdhettük a szövést. Amely bár egyszerűnek tűnik, de azért még sem olyan könnyen ment elsőre (20. sz. melléklet). Amikor már egyre több papírcsík van beszöve és kezd kialakulni a mintázata a szövésnek a gyerekek egyre lelkesebben és egymással versenyezve dolgoznak (23. sz. melléklet).

A foglalkozás gyakorlati tapasztalatai:

Tapasztalataim azt mutatják, hogy a kézműves foglalkozások sikerének kulcsa a megfelelő alapanyagok és eszközök beszerzése, gondos előkészítése. Ilyenkor figyelembe kell venni a tanulók létszámát és az anyag mennyiségét. Akkor tudunk minden résztvevő számára élvezetes elfoglaltságot nyújtani, ha a gyerekek nem felesleges várakozással, a foglalkozásvezető nem kapkodó előkészítéssel tölti az időt.

A munka kezdetekor elbeszélgettünk arról, hogy miért éppen most, és miért éppen ebből az anyagból dolgozunk. A paraszti élet szokásai sok mesélnivalót nyújtanak, ezt használtam ki a foglalkozás elején motivációként.

Falusi gyerekek lévén jól ismerik a kukoricát, mégis élvezettel tapogatták, szagolgatták a növényt, kíváncsian várták, hogy mit fognak készíteni belőle.

A foglalkozás folyamán folyamatosan segítettem azokat, akik nem boldogultak egyedül. Úgy tapasztaltam, hogy az egyes lépéseknél a csoport minden tagját érdemes bevárni az együtt haladás érdekében.

A folyamatos dicséret ösztönzőleg hatott a gyerekekre, de külön is kiemeltem azokat, akik egyéni ötlettel oldották meg a feladatot.

ÖSSZEGZÉS:

A néphagyományoknak a gyerekek és felnőttek életében egyaránt fontos szerepük van. Hagyományok révén őrizhettek meg nagyon sok kulturális értéket. Csak tradíciók révén őrizhettük és őrizhetjük meg azt a sokrétű tudást, tapasztalatot, amit elődeink felhalmoztak.

Vidékünk régi hagyományokkal jeleskedő települései, amelyek nevezetesen voltak a fazekasságról, a beregi szőttesekről. A kosárfonás mai napig él a faluban élő roma nemzetiség körében. Sokan foglalkoznak rongypokróc szövessel és néhányan még díszes kendők, terítők szövésével is.

Mindezek ellenére mégis elmondhatjuk, hogy az egykori hagyományok már kihalóban vannak és a fiatalok nem foglalkoznak a hagyományőrzéssel.

Éppen e célból választottam szakdolgozatom témájának *A nép kismesterségek az óvodai vizuális nevelésben*. Mindig is nagyon érdekelt, és fontosnak éreztem őseink hagyományát megőrizni, és tovább adni az utánunk következő nemzedéknek.

A népi kismesterségek mindig is fontos szerepet töltöttek be egy falu vagy város életében. Mert ezekre az emberekre és az általuk készített termékekre, tárgyakra szükség volt.

Az óvodai nevelés lehetőséget nyújt arra, hogy gyermekeink a tapasztalás útján, személyes élményekkel gazdagodva szerezzenek ismereteket.

A gyerek cselekvésén keresztül olyan, a későbbi életére is meghatározó élményeket kap, amelyek a szülőföldhöz, a társakhoz való érzelmi kötődést alapozzák meg, fejlődik a gyermek szépérzéke, formálódik ízlésvilága. Ezáltal észreveszi a szépet környezetében. érzelmileg válhatnak gazdagabbakká a gyerekek, mely erősítheti a közösségen belüli összetartozás érzését.

A mindennapok és egyes jeles napok hagyományőrző szokásai az óvodai élet tevékenységrendszerébe jól illeszkednek, és használhatóak a foglalkozások keretein belül.

A munka első részében szakirodalom feldolgozásával foglalkoztunk. Bemutattuk a népi kismesterségeket, bővebben leírtuk annak egyes ágait.

A munka fő része hogy gyakorlatban megmutassuk, hogyan alkalmazható az óvodai nevelés során a hagyományőrző tevékenység, hogyan lehet megtanítani az egyes népi kismesterségek alapjait a gyerekeknek.

A Beregszászi járás 4 óvodájába látogattam el részt vettem óvodai foglalkozásokon, ahol megfigyeltem a nevelés menetét, a foglalkozások típusát, témait és tartalmát.

Az általam levezetett foglalkozások keretein belül alkalmaztam a nép kismesterségek hagyományok ápolását elméletben és főként gyakorlatban.

Munkám során arra a következtetésre jutottam, hogy hagyományainkat, szokásainkat már az óvodában célszerű megismertetni és megszerettetni a gyermekekkel. Kiskorban fogékonyak az újra, mindennek tudnak örülni. Számukra nem voltak ezek a népi kis mesterségek teljesen ismeretlenek, még környezetükben helyenként megtalálhatóak.

Ennek ellenére nekünk, pedagógusoknak az a feladatunk, hogy ne maradjon ismeretlen a gyerekeknek őseik kultúrája, hanem újra éljedjen és ők is át tudják adni a jövő nemzedék számára.

ВИСНОВКИ

Народна традиція посідає однакове важливе місце в житті людини та дитини. Сучасна культура ґрунтується на традиційній, яка сягає своїм корінням у віддалені історичні часи. Національна культура складається з цінностей, створених як сучасними, так і минулими поколіннями. Через систему традицій та звичаїв народ відтворює себе, свою духовну, народну культуру, свій характер і національну психологію у своїх дітях.

Наша місцевість славиться давніми традиціями: гончарством та березьким ткацтвом. Лозоплетіння ще й до наших днів залишився любимим заняттям серед ромської національності. Займаються також ткацтвом доріжок, декоративним плетінням, а також виробляють ткані рушники, килими, серветки.

Все ж таки можемо сказати, що колишня традиція починає вимирати, молоді не доглядають традиції наших прабабусь. Саме тому я вибрала якраз тему «Народні ремесла у візуальному вихованні дошкільнят».

Я вважаю, що в дитинстві маємо формувати, виховувати любові до цінностей, звичаїв і традицій, пам'яті предків.

Дошкільнє виховання дає можливість, щоб дошкільнята розвивали пізнавальні інтереси, відкриває чарівний світ почуттів. Народна творчість широко використовується для виховання у дошкільнят почуття гордості за свій народ, поваги до національної культури, національних звичаїв, завдяки їй дітям прищеплюється любов до рідного краю, до землі своїх предків, до рідної оселі, до батьківщини. Твори мистецтва сприяють вихованню у дошкільників творчої уяви, активності і самодіяльності. Завдяки їм дітям передається у спадок емоційне, естетичне, моральне багатство народної душі, її висока краса.

У першій частині роботи займалися опрацюванням спеціальної літератури. У процесі навчальної діяльності ознайомилися з витворами народного мистецтва, мистецтвом розпису.

Основна частина (творчий етап) роботи націлена на прояв творчої активності дошкільників на основі вивчення мистецтва. Тут пропонується самостійно виготовити вироби за допомогою розписів, декоративного мистецтва.

У чотирьох дошкільних закладах Берегівського району брала участь на заняттях, де спостерігала хід занять, тип занять, теми та зміст занять. Підчас проведених мною теоретичних та практичних занять велику уваги приділяла у дошкільнят на доглядання народного мистецтва .

Таким чином, під час роботи я дійшла до висновку, що традиції та звичаї нашого народу потрібно ознайомлювати з дітьми ще в дошкільному закладі. У дошкільному віці діти схильні до засвоєння нових знань, конкретних способів їх виконання. Для них знання про традиції народного мистецтва не було зовсім не відомим. У деяких сім'ях ще виробляють вироби народного мистецтва.

Отже, завдання для педагога - розвивати і збагачувати, допомогти дитині пізнати традиції народного мистецтва, щоб і вони змогли зберегти та передати майбутнім поколінням .

MELLÉKLET

A foglalkozás terv mellékletei

1. sz. melléklet

1. Bemutató foglalkozás

Dátum: 2015. március

A foglalkozást vezeti: Barát Tünde

Korcsoport: óvoda, Nagycsoport (5-6 évesek)

Téma: Kézműves foglalkozás — gyurmázás

Fejlesztési feladatok és célok:

- kreatív munkára nevelés
- anyanyelvi nevelés
- természetes alapanyagok megismerése és felhasználási lehetőségei
- egyszerű kézműves technikák elsajátítása – gyurmázás
- figyelem és gondolkodásfejlesztés a mese által
- alkotói kedv kialakítása
- önállósodás fejlesztése

Tervezett tevékenységek, fejlesztőjátékok

- mesélés, a mese tanulságának megbeszélése
- gyurmázás

Foglalkozás menete

Mese: A holló és a vizeskorsó

Célja: A témához kapcsolódó irodalmi élmény nyújtása és a gyerekek szókincsének bővítése

A mese tanulságának megfogalmazása, gondolkodás fejlesztése. Ötletmerítés a gyurmázáshoz a mese által.

A gyerekek számára kiskorban fontos nevelői-fejlesztői eszköz a mese, amely segít képzeletük, gondolkodásuk, szókincsük bővítésében.

A mesék észrevétlenül juttatnak intellektuális és érzelmi gazdagodáshoz, műveltség- és tudásgyarapodáshoz, kedvező irányú személyiségfejlődéshez.

A meseélmény gazdagítja a gyermeki személyiséget, formálja az esztétikai, erkölcsi érzelmeket, fejleszti az értelmi képességeket, kibontakoztatja a gyermeki világképet és az

anyanyelvi-kommunikációs képességeket. A gyermekek a beszéd talán legváltozatosabb kellékárát sajátíthatják el a mesékből.

Elmondom mesét, melynek végén röviden beszélgetünk a meséről és annak tanulságáról.

A holló és a vizeskorsó

Perzselően sütött a nyári nap. A holló szomjúságtól elcsigázottan repült a kiégett mezők felett, de a nagy szárazságban sehol sem talált vizet. Érezte, hogy az ereje a végét járja.

Egyszer csak a magasból megpillantott valamit. Lejjebb ereszkedett, hogy megnézzé, mi az. Egy vizeskorsó volt az; valaki otthelyezte a fa tövében. A holló reményvesztetten belenézett, és meglepetésében felkiáltott. A korsó alján víz csillogott!

Ám örömét hamarosan kétségbeesés váltotta fel. A korsó szája túlságosan szűk és hosszú volt, ezért hiába próbálkozott, nem érte el a vizet.

Arra gondolt, hogy feldönti a korsót, hátha a kiömlő vízből valamennyit tud majd inni. Ám az ötletet hamar elvetette.

- A forró talaj egy pillanat alatt beissza a vizet, én pedig hoppon maradok - gondolta.

Ám hirtelen eszébe jutott a megoldás. A közelben heverő köveket egyenként a csőrébe vette, és a vizeskorsóba ejtette. Ahogy nőtt a kavicshalom a korsó fenekén, úgy emelkedett a korsóban a víz szintje. Végül annyi kő hevert a korsóban, hogy a holló könnyedén elérte a vizet. Miközben nagyokat kortyolt, arra gondolt, hogy találékonysága megmentette az életét.

Elmesélem, hogy ezt a mesét azért olvastam fel, mert ilyen korsóba vitték dédszüleik magukkal a vizet a mezőre. Az agyag segítette a vizet a nagy melegben hidegen tartani. A korsókat különböző minták díszítették és kiszínezték. A korsót agyagból formázták, meg és kemencébe tették, ott a melegtől ez az agyag megkeményedett. Megmutatok a gyerekeknek egy régi korsót.

Minden gyereknek adok gyurmát, melyből hasonló korsót fogunk formázni és ezt a korsót kidíszítjük különböző mintákkal.

Első lépés, hogy a gyurmát addig görgetjük, formázzuk kezünkben, míg az a kezünk melegétől meg nem puhul, s ezután könnyen formázhatóvá válik.

Megmutatom az általam formázott korsót és segítek a gyerekekében.

Az elkészített korsókat különbözően lehet díszíteni kisebb gyurmázott mintákkal, virágok, levelek.

2. Bemutató foglalkozás

Dátum: március

A foglalkozást vezeti: Barát Tünde

Korcsoport: óvoda, Nagycsoport (5-6 évesek)

Téma: Húsvéti népszokások néphagyományok felelevenítése és összekapcsolása a szövéssel.

Fejlesztési feladatok és célok:

- emlékezet és gondolkodás fejlesztése
- néphagyományok és népszokások ismertetése, ápolása
- szem-kéz koordináció fejlesztése
- türelem, esztétikai érzék, egymásra figyelés kialakítása

Tervezett tevékenységek, fejlesztőjátékok

- húsvéthoz és tavaszhoz kapcsolódó énekek ismétlése, tanulása
- a szövés lapjainak elsajátítása

Foglalkozás menete

A foglalkozás elején átismételjük a gyerekekkel az elmúlt napon tanultakat a húsvétról és a húsvéti szokásokról.

Az emlékezet fejlesztés nagyon fontos feladata a nevelés és oktatásnak, mely segít a hosszú és rövidtávú memóriájukat, logikus gondolkodásukat fejleszteni és képezni.

Ide kapcsolódik hogy a már tanult énekeket, melyek köthetőek húsvéthoz és a tavaszhoz újra felidézzük és elénekeljük közösen.

Emlékeztek-e a Bújj, bújj, zöld ágra, hol jártál báránykám?

Közösen fogjuk elénekelni!

Ének : Bújj, bújj, zöld ág

Célja: tiszta bátor éneklésre való törekvés, emlékezet fejlesztés

Ének: Hová mész te kisnyulacska?

3. Bemutató foglalkozás

Dátum: március

A foglalkozást vezeti: Barát Tünde

Korcsoport: óvoda, Nagycsoport (5-6 évesek)

Téma: Szövés színes papírcsíkokkal

Célok: türelem, finommotorika, esztétikai érzék fejlesztése, színes papírcsíkok harmonikus elhelyezése által, a szövés alaptechnikájának gyakorlása

Elmondom a gyerekeknek, hogy maga ez a szövés, amit mi készítünk egy olyan művészet, amely már nagyon régen megjelent. Mivel mindenki ismer szövött pokrócokat, terítőket, megkérdezem láttak-e már szövőszéket?

Megmutatom a gyerekeknek képen, hogyan néz ki a szövőszék.

Elmesélem, hogy ez egy régi hagyomány falunkban és még sok családban mai napig foglalkoznak pokrócszövésessel.

Felhívom figyelmüket a szobában található szövött pokrócra és terítőre.

Elmondom, hogy most alapjaiban mi is szőni fogunk csak szövőszék nélkül, sajátkezünkkel papírcsíkok segítségével.

A papírcsík elkészítése közben a színek felismerésével játszunk a gyerekekkel. Ki ismeri fel a legtöbb színt, mihez kötik az egyes színeket, kinek milyen szín a kedvence?

Mi jut eszükbe az egyes színekről? Pl. piros a vér, alma, tűzoltóautó; sárga a nap, kiscsirke; zöld a fű, levelek, stb.

A papírcsíkok kiosztása után közösen kezdjük el a már előre elkészített alap beszövését. Megmutatom, hogyan kell egymás után beszövégetni (belehúzni) a csíkokat az alapba. Elmondom hogy fontos a harmónia, vagyis milyen színek illenek egymás mellé.

A foglalkozás végén kitesszük az asztalra az elkészült szövéseket, és közösen megnézzük.

4. Bemutató foglalkozás

Dátum: március

A foglalkozást vezeti: Barát Tünde

Korcsoport: óvoda, Nagycsoport (5-6 évesek)

Téma: Csuhéfigurák készítése

A foglalkozás tartalma: Játékok kukoricával – kézműves tevékenységek

Általános célok: A gyermek esztétikai érzékének, kreativitásának fejlesztése.

A kézügyesség és finom-motorikai képességek kialakítása.

Specifikus célok: A gyermek ismerje meg a kukorica felhasználásának valamennyi formáját. Készítsen egy egyszerű figurát kukoricacsuhé felhasználásával. Mindenki örülni tudjon saját és társai munkájának is.

Módszerek: szemléltetés, bemutatás, megfigyelés, magyarázat, beszélgetés

Segédeszközök: egy szakajtónyi lemorzsolt kukorica, színes papírlapok, ragasztó, olló, kukoricacsutka, csuhélevél, vékony madzag, kukoricaszár, félkész és kész figurák.

Szervezési formák: szőnyegen félkörben ülnek, később kisebb csoportokban asztaloknál dolgoznak

Hangulati bevezetés:

A foglalkozásra beviszek 2-3 kukoricaszárat, melyet odaadok a gyerekeknek, hogy jól nézzék meg: tapogassák, szagolják meg a szárát, levelét, termését.

Beszélgetés egy régi falusi szokásról, a kukoricafosztóról: Ki hallott már erről a szokásról? Mit csinálnak a fosztóban? Miért termesztettek kukoricát?

Elmagyarázom a kukoricafosztó jelentését: fosztó, mert megfosztják a termést leveleitől, csuhéjától.

Tudjátok-e, hogy mi történt a kukorica szárával és a fosztással?

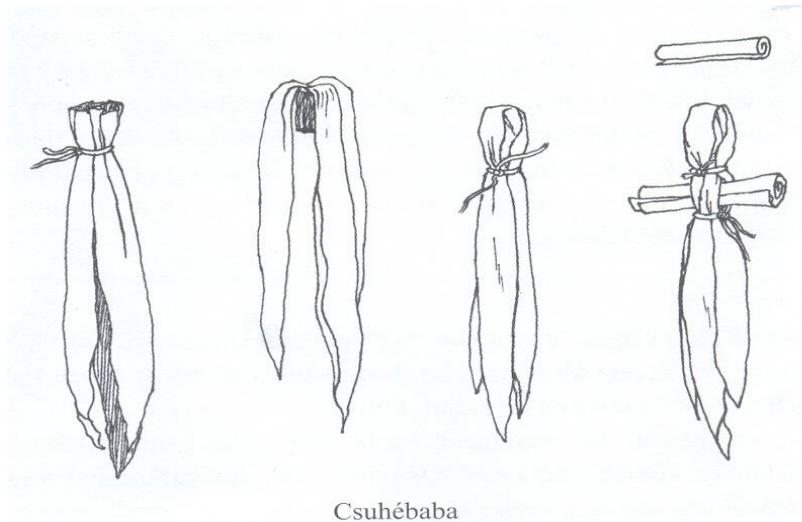
A fosztóban a gyerekek sem unatkoztak, mert ha megunták a munkát, sokféleképpen játszhattak: A kukoricaszemekből különféle mintákat raktak ki, csutkájából kutat építettek, a fosztásból pedig különböző figurákat készítettek.

Bemutatom a kész figurát: *a csuhébabát.*

Foglaljatok helyet az asztalokhoz! Minden asztalra készítettem elegendő csuhét, amit vizes ruhába tekertem, mert csak a nedves csuhélevél alakítható.

Dolgozzatok velem együtt:

Aki meg akarja tanulni, hogyan készítsünk csuhébabát, az figyeljen, és velem együtt dolgozzon:

Csuhebaba

1. lépés: 3-4 levelet összekötünk a szélesebb végénél
2. lépés: megfordítjuk és lehajtjuk a leveleket, majd a csomó alatt elkötjük – ez a baba feje
3. lépés: a baba karának rögzítése – a levelek közé egy újabb, összesodort levelet teszünk, majd ezalatt megkötjük

4. lépés: Vállkendővel és köténnyel egészíthetjük ki

Kukoricacsutkából csuhélevelek rákötözésével *pillangó, repülő, négy lábú állat* is készíthető. Próbáljátok ki!

Készíthettek *kukorica kirakót* is: a színes lapokra különböző mintákat ragaszthattok a lemorzsolts szemekből.

Kiállítás az elkészült tárgyakból, játékeszközökből: a gyerekek fokozatosan a kiállításra megterített asztalra rakják az elkészült figurákat.

Legvégül mindenki megtekintheti a kiállítást, ahol megmutathatják egymásnak az általuk készített figurát.

Dicséret a jó megoldások kiemelésével, egyéni ötletek és megoldások támogatása, ösztönzése.

A foglalkozás befejezése:

A terem rendberakása. Mindenki a saját helyén eltakarítja a szemetet, majd a terem takarításában segít társainak és a foglalkozás vezetőjének.

A foglalkozás gyakorlati tapasztalatai:

Tapasztalataim azt mutatják, hogy a kézműves foglalkozások sikerének kulcsa a megfelelő alapanyagok és eszközök beszerzése, gondos előkészítése. Ilyenkor figyelembe kell

venni a tanulók létszámát és az anyag mennyiségét. Akkor tudunk minden résztvevő számára élvezetes elfoglaltságot nyújtani, ha a gyerekek nem felesleges várakozással, a foglalkozásvezető nem kapkodó előkészítéssel tölti az időt.

A munka kezdetekor elbeszélgettünk arról, hogy miért éppen most, és miért éppen ebből az anyagból dolgozunk. A paraszti élet szokásai sok mesélivalót nyújtanak, ezt használtam ki a foglalkozás elején motivációként.

Falusi gyerekek lévén jól ismerik a kukoricát, mégis élvezettel tapogatták, szagolgatták a növényt, kíváncsian várták, hogy mit fognak készíteni belőle.

A foglalkozás folyamán folyamatosan segítettem azokat, akik nem boldogultak egyedül. Úgy tapasztaltam, hogy az egyes lépéseknél a csoport minden tagját érdemes bevárni az együtt haladás érdekében.

A folyamatos dicséret ösztönzőleg hatott a gyerekekre, de külön is kiemeltem azokat, akik egyéni ötlettel oldották meg a feladatot.

A fotók mellékletei

5. sz. melléklet

1. fotó. Népművészeti kiállítás a Vári óvodában

6. sz. melléklet

2. fotó. Kézműves kiállítás a gyerekek munkáiból

3. fotó. Kenyérsütés a gyerekek közreműködésével

4. fotó. Venyige gyűjtés a kemence befűtéséhez

5. fotó. Készül a rongyszőnyeg

6. fotó. Szövés szövőkereten

11. sz. melléklet

7. fotó. Kézműves sarok a Beregújfalui óvodában

12. sz. melléklet

8. fotó. Csutkababa készítés

9. fotó. Papírszövés

10. fotó. Agyagozás

11. fotó. Az agyagból készült alkotások

12. fotó. Szövés papíron az óvónők segítségével a Kígyósi óvodában

13. fotó. A gyerekek az elkészült alkotásaikkal

14. fotó. A csutkababa készítésének bemutatása

19. melléklet

15. fotó. Elkészült munkáink

20. sz. melléklet

16. fotó. A Macsolai óvodások papírszövése

17. fotó. A Macsolai óvodások csuhébabái

18. fotó. A Macsolai óvónő „segítő kezei”

19. fotó. Alkotásaink

20. fotó. Munkánk gyümölcse

Szakirodalom:

1. ANDRÁSFALVY BERTALAN: *Magyar Néprajzi Lexikon*. Akadémiai kiadó, Budapest, 1977-1982.
Interneten: <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/3-2147.html>
2. BAKSA BRIGITTA: *Élet a házban. Hon- és népismeret 5. évfolyam*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004. 88.o.
3. BALASSA IVÁN — ORTUTAY GYULA: *Magyar néprajz*, Corvina Kiadó, Békéscsaba, 1979
4. BODROGI TIBOR: *Mesterségek születése*, Neumann Kht., Budapest, 2005
5. BOGDÁN ISTVÁN: *Régi magyar mesterségek*, Neumann Kht., Budapest, 2006
6. CSÓKOS VARGA GYÖRGYI: *Fonás, vetés, szövés*. Planétás kiadó, Budapest, 1998. 152.o.
7. DANKÓ IMRE, DOMONKOS OTTÓ, GÁBORJÁN ALICE, JUHÁSZ ANTAL, †KRESZ MÁRIA, K. CSILLÉRY KLÁRA, PALÁDI-KOVÁCS ATTILA, SELMECZI KOVÁCS ATTILA, SZOLNOKY LAJOS, TIMAFFY LÁSZLÓ: *Magyar Néprajz III. Kézművesség*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974, 341-368. o.
8. DOBROSSY ISTVÁN: *Foglalkozások és életmódok*, Nyomdaipari Vállalat, Miskolc, 1976
9. DR. BARTHA JÚLIA: *Népi kismesterségek hagyományai és művelői Jász-Nagykun-Szolnok megyében*, Túr-Agro Bt., Mezőtúr, 2013.
10. DR. BÁTKY ZSIGMOND: *Útmutató néprajzi múzeumok szervezésére*, Hornyánszky Viktor Könyvnyomdája, Budapest, 1906.
11. DR. BODGÁL FERENC: *Borsod megye népi hagyományai*, Múzeumok Rotaüzeme, Miskolc, 1966.
12. DR. BUCHERNA NÁNDORNÉ — FAUST DEZSŐNÉ — ZADRAVECZ TERÉZ: *Néphagyományörzés az óvodában*. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2005. 42.o.
13. DR. KORMÁNY GYULA (1996): *Kárpátalja földrajzi vázlata (oktatási segédanyag)*. Nyíregyháza – Beregszász.
14. DR. TÓTH TIBORNÉ: *Néphagyomány 4.*, Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest, 2009.
15. DUPKA GYÖRGY — HORVÁTH SÁNDOR: *Múltunk s jelenünk*. Kárpáti kiadó, Ungvár, 1987. 70.o.
16. DUPKA GYÖRGY — HORVÁTH SÁNDOR — MÓRICZ KÁLMÁN: *Sorsközösség*. Kárpáti kiadó, Ungvár, 1990. 127.o.

17. KACZUR ÁGNES — VÁGÓ BOGLÁRKA: *Népi mesterségek*, Kárpátikum Közhasznú Alapítvány, Eger.
18. LEHOCZKY TIVADAR (1996): *Bereg vármegye*. Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum kiadó, Budapest – Beregszász.
19. LUKOVSKY ILONA: *Bőrmivesség*, Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest, 1994.
20. MALONYAI DEZSŐ: *A magyar nép művészete*.
Interneten: <http://mek.niif.hu/01600/01671/html/index.html>
21. PÁSA ERIKA: *Kézművesség*. Kincskereső füzetek, Budapest, 1998. 31.o.
22. PLATTHY GYÖRGY — DR. RÓNAI BÉLA: *Népművészet*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978. 272.o.
23. TARJÁNNÉ TAKÁCS KATALIN: *Művészetekkel nevelés és a népi kultúra és hagyományátadás szerepe az óvodáskorú gyermek nevelésében*. Útravaló, Hagyományok Háza, Budapest:, 2006.
24. VINCZE ANITA: *Népművészet volt... és lesz*.
Interneten: <http://www.deltasoft.hu/tmte/textiltechnika/nepmuveszet.html>